

Tartu Ülikool
Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond
Ajaloo ja arheoloogia instituut
Üldajaloo osakond

Ann Marii Tilk

**Heresia defineerimine Philippe IV Ilusa [1285–1314] valitsusajal
Marguerite Porete' (†1310) elukäigu ja tema teose *Le Miroir des âmes
simples anéanties et qui seulement demeurent en vouloir et désir d'amour*
näitel**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Kerli Kraus

Tartu 2025

Annotatsioon

Töö fookuses on begiini Marguerite Porete' (†1310) süüdimõistmine ketserluses ja selle kontekst 14. sajandi alguse Prantsusmaal, eesmärgiga uurida, kas Marguerite'i kohtuprotsessil langetatud otsust mõjutasid kiriku teoloogilised seisukohad või ilmaliku võimu, eriti Prantsuse kuninga Philippe IV [1285–1314] poliitilised huvid. Seejuures tuginetakse Marguerite'i teose „Lihtsate hingede peegel” ingliskeelsele tõlkele (tlk Ellen L. Babinsky, 1993), kohtuprotsessi käigus koostatud dokumentidele ja kahele Vienne'i kirikukogu dekreedile (*Ad nostrum* ja *Cum de quibusdam mulieribus*). Töö oluliseks tulemuseks on teadmine, et kuigi Marguerite'i tekst sisaldab teoloogiliselt mitmeti tõlgendatavaid väiteid, oli otsus ta ketserina surma mõista mõjutatud eelkõige ilmaliku võimu ja kiriku soovist tugevdada kontrolli kirikustruktuuri väliselt tegutsevate vagadusliikumiste üle. Vastavalt ilmestab Marguerite'i juhtum kaasaegset ilmaliku ja vaimuliku võimu vahelist võitlust, kes – ja millistel tingimustel – saab ja tohib ühiskonda ja selle liikmeid reguleerida ja kontrollida.

Märksõnad: Marguerite Porete, begiinid, naismüstikud, hereesia, Philippe IV Ilus.

Sisukord

Sissejuhatus.....	4
1 Begiinid.....	13
2 Philippe IV Ilusa [1285–1314] kirikupoliitika.....	20
3 Marguerite Porete.....	25
3.1 Marguerite Porete' elukäik ja haridustee.....	25
3.2 „Lihtsate hingede peegel“	27
3.3 Kohtuprotsess.....	30
4 Vienne'i kirikukogu (1311–1312) ja begiinid.....	36
5 Marguerite Porete' juhtum: analüüs	40
Kokkuvõte.....	43
Summary	44
Allikad ja kirjandus	45
Lisa 1. Marguerite Porete' teose „Lihtsate hingede peegel“ teadaolevalt säilinud keskaegsed käsikirjad.....	57

Sissejuhatus

Hiliskeskaegses Euroopas leidsid aset mitmed usulised ja poliitilised sündmused, mis nõrgestasid katoliku kiriku institutsionaalset autoriteeti ühiskonnas. Muuhulgas lõi see viljaka pinnase erinevate vagadusliikumiste esiletõusuks. Paavstide nn Avignoni vangipõlv (1309–1377) ja sellele järgnenud Suur Öhtumaa kirikulõhe (1378–1417) tõid omakorda kaasa kiriku sisemise lõhenemise ja paavstivõimu autoriteedi kahanemise.¹ Vastavalt suurenes hilisel keskajal ilmaliku võimu osakaal otsustamisel ja reguleerimisel, missugused usulised ideed ja praktikad on n-ö õiged, millised aga valed, „ametliku“ õpetusega mitte kooskõlas.² Hereetilised liikumised nagu lollardid Inglismaal või hussiidid Tšehhimaal soovisid kiriku laiemat reformimist, kritiseerides selle maist rikkust ning rõhutades vajadust tagasi pöörduda pühakirjakesksete ja algkristlike ideede juurde. Teised, nagu begiinid ja fratsetsellid praktiseerisid ametlikest vaimlikest munga- ja nunnaordudest erinevat eluviisi. Mitmed sellised liikumised õõnestasid kiriku sisemist ühtsust ja ohustasid seejuures ka ilmaliku võimu kontrolli ühiskonna üle.³

Prantsuse kuninga Philippe IV Ilusa valitsusaja [1285–1314] üks tuntumaid sündmuseid on valitseja konflikt paavsti Bonifatius VIII-ga [1294–1303]. Selle käigus proovis paavst kaitsta kiriku õigust sekkuda ilmalike vürstide otsustesse ning maksupoliitikasse, mis tõi aga kaasa võimuvõitluse Philippe IV-ga. Vastukaaluks püüdsid Philippe ning tema peamine nõuandja Nogaret' Guillaume (1260–1313) paavsti autoriteeti õõnestada. Paavsti süüdistati moraalses laostumises, 1303. aasta septembris püüti Bonifatius vangistada ja ametist tagandada, kuid

---

¹ Vt pikemalt: **J. Rollo-Koster**. *Avignon and Its Papacy, 1309–1417: Popes, Institutions, and Society*. Lanham: Rowman and Littlefield Publishers, 2015 ja **J. Rollo-Koster, T. M. Izbicki** (koost). *A Companion to the Great Western Schism (1378–1417)*. Leiden: Brill, 2009.

² **K. Sisson, A. A. Larson** (koost). *A Companion to the Medieval Papacy. Growth of an Ideology and Institution*. Leiden: Brill, 2016; **R. I. Moore**. *The Formation of the Persecuting Society. Authority and Deviance in Western Europe 950–1250*. Oxford: Blackwell Publishing, 1987.

³ Vt nt: **E. Peters**. *Heresy and Authority in Medieval Europe*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1980; **G. R. Evans**. *A Brief History of Heresy*. Oxford: Blackwell Publishing, 2003; **M. Lambert**. *Medieval Heresy. Popular Movements from the Gregorian Reform to the Reformation*. Oxford: Blackwell Publishing, 1977.

see ebaõnnestus.⁴ Kuigi Bonifatius VIII suri juba 1303. aasta oktoobris, olid konfliktid paavstivõimule sügavamad ja püsivamad tagajärjed. Lisaks juba märgitud paavstivõimu keskuse üle viimisele Avignoni,⁵ oli paavstlus sattunud sõltuvusse prantsuse kuningavõimust.⁶ Selle tuntuks näiteks võib pidada kohtuprotsessi templirüütli üle (1307–1312). Paavst Clemens V [1305–1314] ja Prantsusmaa kuningas süüdistasid templirüütli ketserluses, ebamoraalsuses ja salajaste rituaalide läbiviimises.⁷ Philippe IV initsiatiivil algatatud Templiordu vastane protsess ilmestab, kuidas küsimus õigesti või valesti uskumisest tõstus eelkõige ilmaliku võimu poliitiliste ambitsioonide konteksti, mis omakorda määrasid isiku defineerimise hereetikuna.

Philippe IV valitsusajal muutusid kontrolli ja kahtluse objektiks ka erinevad vagadusliikumised, sealhulgas 12. ja 13. sajandil Madalmaadest alguse saanud begiinid. Nagu Robert E. Lerner on kirjeldanud, proovisid begiinid elada *vita apostolica* põhimõtte järgi,⁸ mis tähendas, nagu Walter Simons on rõhutanud, oma elu pühendamist vagaduse ideaalile, s.o varakristlike traditsioonide järgi vabast tahtest vaesuses ja usulises pühendumuses elamisele.⁹ Valitseva kiriku arusaama kohaselt pidi aga Jumala teenimisele pühendunud kogukondade eluviis (s.o kloosterlik eluviis) alluma ametlikult kinnitatud reeglitele.¹⁰ Begiinid aga erinesid ametlikest vaimulikest ordudest just seetõttu, et neil puudus siduv reeglistik – nad olid ilmikud, kes ei kuulunud paavstlikult ametlikult kinnitatud ordude liikmeskonda ega andnud nunnatõotusi.¹¹ Seega ei allunud nad ka kindlale ordujuhile

---

⁴ **M. Barber.** The Trial of the Templars. New York: University of Cambridge Press, 2006, lk 30–32; **E. A. Brown.** Moral Imperatives and Conundrums of Conscience: Reflections on Philip the Fair of France. – Speculum 2012, Vol. 87, No. 1, lk 9–10, 17, 21; **W. J. Courtenay.** Between Pope and King: The Parisian Letters of Adhesion of 1303. – Speculum 1996, Vol 71, No. 3, lk 577, 604; **J. H. Denton.** Taxation and the Conflict Between Philip the Fair and Boniface VIII – French History, Vol. 11, No. 3, 1997, lk 241–243, 253–256; **J. A. Théry.** The Pioneer of Royal Theocracy: Guillaume de Nogaret and the Conflicts Between Philip the Fair and the Papacy. – W. C. Jordan, J. R. Phillips (koost.) The Capetian Century, 1214–1314. Turnhout: Brepols, 2017, lk 221.

⁵ **J. Rollo-Koster.** Avignon and Its Papacy, 1309–1417: Popes, Institutions, and Society. Lanham: Rowman and Littlefield Publishers, 2015, lk 24–40.

⁶ **J. R. Strayer.** The Reign of Philip the Fair, lk 241.

⁷ Vt nt: **J. Théry.** A Heresy of State: Philip the Fair, the Trial of the „Perfidious Templars,“ and the Pontificalization of the French Monarchy. – Journal of Medieval Religious Cultures 2013, Vol. 39, No. 2, lk 117–148, eriti lk 118.

⁸ **R. E. Lerner.** Heresy of the Free Spirit in the Later Middle Ages. Notre Dame: University of Notre Dame Press, 1972, lk 36.

⁹ **W. Simons.** Cities of Ladies: Beguine Communities in the Medieval Low Countries, 1200–1565. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2001, lk 35–38.

¹⁰ **E. L. Babinsky** (toim. B. McGinn). Marguerite Porete: The Mirror of Simple Souls. New York: Paulist Press, 1993, lk 7–8.

¹¹ **R. E. Lerner.** Heresy of the Free Spirit, lk 36.

ning neil puudus hierarhiline organiseeritus. Begiinide liikumise kõrval tegutses ka sarnane meesilmikute ühendus – begardid –, kelle tegevuses oli ühiseid jooni begiinidega. Mõlemad elasid linnakeskkonnas, kuulumata ametlikult tunnustatud ordudesse, elatist andvat tööd ja vagaduspraktikaid ühendades.¹²

Üks Prantsusmaa begiinide liikumise esindajatest on Marguerite Porete, kes sündis u 13. sajandi keskpaigas ning kirjutas arvatavasti ajavahemikus 1285 kuni 1306¹³ teose *Le Miroir des âmes simples anéanties et qui seulement demeurent en vouloir et désir d'amour* (eesti k. „Lihtsate hingede peegel, kes on end hävitanud ja eksisteerivad üksnes armastuse tahtes ja igatsuses“, töös kasutan lühendatud pealkirja „Lihtsate hingede peegel“). Tema õpetus rõhutas hinge täielikku allumist jumalikule armastusele ning vaimset seisundit, kus hing on oma tahtest loobunud ja püsib täielikult kooskõlas Jumala tahtega. Selles seisundis tegutseb inimene üksnes armastuse juhtimisel, vajaduseta kiriku vahendatud juhatuse järele.¹⁴

Just see idee, et hing võib pälvida lunastuse ilma kiriku ja vaimulike vahenduseta, tekitas nii vaimulikes kui ka ilmalikes võimukandjates küsimuse, et Marguerite seab kahtluse alla kiriku autoriteedi ja õpetuse vajalikkuse.¹⁵ Pärast pikka protsessi kuulutati ta 1310. aastal Pariisis ketseriks ja põletati elusalt tuleriidal.¹⁶ Marguerite esindas begiinide liikumist ja tema teose kaasaegne retseptioon võimaldab uurida, kas ja millisel määral sekkus hilisel keskajal hereesia määratlemisse ka ilmalik võim. Vastavalt on töö eesmärgiks uurida, kas otsus Marguerite ketserina surma mõista oli mõjutatud eelkõige kiriku tõlgendustest ja hinnangutest tema teoloogilistele seisukohtadele, või oli selles määrav roll hoopis ilmaliku võimu initsiatiivil.

---

¹² **R. E. Lerner.** Heresy of the Free Spirit, lk 35–55.

¹³ **R. E. Lerner.** New Light on The Mirror of Simple Souls. – Speculum, Vol. 85, 2010, lk 92–93.

¹⁴ „Lihtsate hingede peegli“ teoloogilise sisu kohta vt: **E. L. Babinsky** (toim. B. McGinn). Marguerite Porete: The Mirror of Simple Souls. New York: Paulist Press, 1993, lk 27–48; **A. Hollywood.** The Soul as a Virgin Wife. Mechthild of Magdeburg, Marguerite Porete, and Meister Eckhart. Notre Dame: University of Notre Dame Press, 1995, lk 87–120; **S. Kocher.** Allegories of Love in Marguerite Porete's „*Mirror of Simple Souls*“. Turnhout: Brepols, 2008; **W. Farley.** The Thirst of God. Contemplating God's Love with Three Women Mystics. Louisville: John Knox Press, 2015, lk 85–105; **B. McGinn.** The Flowering of Mysticism: Men and Women in the New Mysticism: 1200–1350. – The Presence of God: A History of Western Christian Mysticism, Vol 3. New York: The Crossroad Publishing Company, 1998, lk 199–266; **E. A. Holmes.** Flesh Made Word: Medieval Women Mystics, Writing, and the Incarnation. Texas: Baylor University Press, 2013, lk 127–169.

¹⁵ **T. S. Miller.** What's in a name? Clerical representations of Parisian beguines (1200–1328). – Journal of Medieval History 2007, Vol. 33. No. 1, lk 82–85.

¹⁶ **R. E. Lerner.** Heresy of the Free Spirit, lk 71–72.

Historiograafia

Marguerite Porete ja tema teose „Lihtsate hingede peegel“ kaasaegne retseptioon on pälvinud mitmete uurijate tähelepanu. Üks kesksemaid uurimusi, mis käsitleb üht vastuolulist teemat Euroopa hiliskeskaja ajalooos, on „vaba vaimu“ (ingl k „free spirit“) hereesia, millest on 1972. aastal põhjaliku käsitluse kirjutanud Robert E. Lerner (sünd. 1940). Mainitud teosele on ajalookirjutuses sageli tuginetud kui uurimusele, mis sõnastas selle, kuidas „vaba vaimu“ hereesia ei olnud iseseisev selgepiiriline usuline vool, vaid eeskätt Vienne'i kirikukogul (1311–1312) sõnastatud konstruktsioon, mis andis õigusliku aluse erinevate vaimsete õpetuste ja praktikate hukka mõistmiseks.¹⁷ Selle töö kontekstis on fraas „free spirit“ tõlgitud „vabaks vaimuks“. Eesti keeles on sõna „spirit“ tõlkevastena võimalikud nii „hing“ kui ka „vaim“. Siinse uurimuse kontekstis on kasutatud sõna „vaim“: see hõlmab laiemat tähendust – seahulgas mõtlemise ja vaimse õpetuse tasandit –, samas kui „hing“ osutab pigem elu andvale substantsile. Kuivõrd alates Vienne'i kirikukogust hakati „vaba vaimu hereetikute“ hulka lugema ka begiine, on Lerner'i uurimusest olnud olulist abi ka siinse töö koostamisel.

Begiinide vagadusliikumine on pälvinud arvukate uurijate tähelepanu. Mõjukamatest üldkäsitlustest väärrib ära märkimist Walter Simonsi (sünd. 1966) monograafia, milles on esitatud põhjalik ülevaade nii vagadusliikumise kujunemisloost kui begiinide eluviisist ja usupraktikatest.¹⁸ Begiinide liikumise eri tahke on käsitletud ka Letha Böhringeri, Jennifer Kolpacoff Deane'i ja Hildo van Engeni toimetatud mahukas artiklite kogumikus.¹⁹ Ajaloolaste tähelepanu on pälvinud ka begiinide liikumise üksikud, kaasajal tuntuse saavutanud esindajad. Nende hulka kuuluvad näiteks Magdeburgi Mechthild (u. 1207–1282/94), temaga ligikaudselt kaasaegne Antwerpeni Hadewijch ning Norwichi Julian (1342–1413) ja Marguerite Porete (surn. 1310).²⁰

---

¹⁷ **R. E. Lerner**. *Heresy of the Free Spirit in the Later Middle Ages*. Notre Dame: University of Notre Dame Press, 1972.

¹⁸ **W. Simons**. *Cities of Ladies: Beguine Communities in the Medieval Low Countries, 1200–1565*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2001.

¹⁹ **L. Böhringer, J. Kolpacoff Deane, H. van Engen** (toim). *Labels and Libels. Naming Beguines in Northern Medieval Europe*. Turnhout: Brepols Publishers, 2014.

²⁰ Vt nt: **S. S. Pool**. *Mechthild of Magdeburg and Her Book: Gender and the Making of Textual Authority*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2004; **V. Fraeters**. *Hadewijch of Brabant and the Beguine Movement*. – E. Andersen (toim.). *A Companion to Mysticism and Devotion in Northern Germany in the Late Middle Ages*. Leiden: Brill, 2014, lk 49–73; **D. Turner**. *Julian of Norwich, Theologian*. New Haven: Yale University Press, 2011.

Marguerite Porete teoses avalduvaid teoloogilisi ideid on historiograafias põhjalikult uuritud.²¹ Lisaks on uurijate tähelepanu pälvinud Marguerite'i hukkamiseni viinud inkvisitsiooniprotsess.²² Käsitlust on leidnud ka tema teose levik ja retseptsioon hilisel keskajal.²³ Siinkohal väärub eraldi ära märkimist Justine L. Trombley mahukas monograafia „Diabolical Voice: Heresy and the Reception of the Latin Mirror of Simple Souls in Late Medieval Europe“ (2023), mis annab kõige uuematele uurimistulemustele tugineva asjakohase ja detailirikka käsitluse Marguerite'i teose ladinakeelse tõlke levikust ja retseptsioonist hilisel keskajal.²⁴ See on vaid üks näide uurijate kasvavast huvist²⁵ Marguerite'i teose vastu, mis osutab selle püsivale kohale Euroopa vaimses kirjakultuuris. Siiski võib nõustuda Robert E. Lerner'i seisukohaga, et hoolimata teema olulisusest on ajaloolased Marguerite'i uurimisest enamasti kõrvale jäänud, jättes selle peamiselt teoloogide ja kirjandusteadlaste hooleks.²⁶

---

²¹ Lisaks juba mainitud käsitlustele vt: **J. M. Robinson**. Nobility and Annihilation in Marguerite Porete's Mirror of Simple Souls. New York: State of New York Press, 2001; **J. Marin**. Annihilation and Deification in Beguine Theology and Marguerite Porete's Mirror of Simple Souls. – The Harvard Theological Review 2010, Vol. 103, lk 89–111; **B. Newman**. Annihilation and Authorship: Three Women Mystics of the 1290s. – Speculum 2016, Vol 91, lk 591–630.

²² **S. L. Field**. The Beguine, the Angel, and the Inquisitor: The Trials of Marguerite and Guiard of Cressonessart. Notre Dame: University of Notre Dame Press, 2012. Vt ka: **M. G. Sargent**. The Annihilation of Marguerite Porete. – Viator 1997, Vol 28, lk 253–280; **H. A. Kelly**. Inquisitorial Deviations and Cover-Ups: The Prosecutions of Marguerite Porete and Guiard of Cressonessart, 1308–1310. – Speculum 2014, Vol. 89, No. 4, lk 936–973.

²³ **M. G. Sargent**. Medieval and Modern Readership of Marguerite Porete's *Mirouer des simples âmes anienties*: the Manuscripts of the Continental Latin and Italian Tradition. – The Medieval Translator 2013, Vol 15, lk 85–96; **J. L. Trombley**. The Latin Manuscripts of *The Mirror of Simple Souls*. – W. R. Terry, R. Stauffer (koost). A Companion to Marguerite Porete and The Mirror of Simple Souls. Leiden: Brill, 2017, lk 186–218; **M. Cré**. Further Thoughts on M. N.'s Middle English Translation of Marguerite's *Mirouer des simples âmes anienties*. – W. R. Terry, R. Stauffer (koost). A Companion to Marguerite Porete and The Mirror of Simple Souls. Leiden: Brill, 2017, lk 240–264; **G. Hasenohr** (tlk Z. Kocher). The Tradition of *The Mirror of Simple Souls* in the Fifteenth Century: From Marguerite Porete (†1310) to Marguerite of Navarre (†1349). – W. R. Terry, R. Stauffer (koost). A Companion to Marguerite Porete and The Mirror of Simple Souls. Leiden: Brill, 2017, lk 155–186.

²⁴ **J. L. Trombley**. A Diabolical Voice: Heresy and the Reception of the Latin Mirror of Simple Souls in Late Medieval Europe. New York: Cornell University Press, 2023. Vt ka: **J. Foulcher**. Marguerite Porete, Annihilation, and Trauma. – Studies in spirituality, 2022, Vol. 32, lk 87–109; **M. P. Hallary**. Ce que l'anéantissement mystique doit à la “Langue vulgaire”: le mirouer de Marguerite Porete. – Romania, 2022, Vol. 140, lk 54–79.

²⁵ Seejuures ka ilukirjanduses ja populaarteaduslikus võtmes, nt: **D. Mitch**. Ketzerflammen in Paris. Marguerite Porete, Meister Eckhart und die Intrigen der Inquisition. Hannover: der blaue reiter, 2024; **F. Roat**. Senza più io né mio: la mistica di Margherita Porete. Firenze: La Lettere, 2024.

²⁶ **R. E. Lerner**. New Light on The Mirror of Simple Souls. – Speculum 2010, Vol. 85, lk 91–116.

Medievistikas on keskaegse hereesia tõlgendamise ja määratlemise küsimus kujunenud oluliseks uurimissuunaks, mille raames on käsitletud nii mõiste tähendust kui selle teisenemist seoses erinevate muutuste ja arengutega kirikuinstitutsioonis ja ühiskonnas.²⁷ Uuritud on erinevaid keskajal ketserlikuks tunnistatuid usulisi ja sotsiaalseid liikumisi, nende kujunemislugu ja erinevusi nende õpetustes,²⁸ samuti vaimulike institutsioonide reaktsiooni ja tegevust selliste liikumiste suhtes. Uuemas historiograafias on uurijad läbivaldt rõhutanud asjaolu, et kõrg- ja hiliskeskaegse kiriku reaktsioon hereesiale peegeldas võimustruktuuride vahelisi pingeid ja usuliste praktikate mitmekesisuse kasvu.²⁹

Philippe IV valitsusaega [1285–1314] on ajalookirjutuses analüüsitud peamiselt tema poliitiliste ja institutsionaalsete konfliktide kontekstis,³⁰ nagu Templiordu vastu suunatud tegevus³¹ või vaidlused paavstivõimuga.³² Viimastel aastatel on uurijad hakanud rohkem tähelepanu pöörama ka Kapetingide dünastia liikmete suhetele naiste vagadusliikumistega.³³ Philippe IV kirikupoliitiline roll hereesia määratlemisel on jäänud ajalookirjutuses seni suuresti tagaplaanile.

Marguerite'i teosest valmistati juba tema kaasajal mitmeid ümberkirjutusi ning alates 14. sajandist tõlgiti see ka mitmetesse keeltesse. Varased tõlked tehti ladina, itaalia ja keskajalise keelde, mille kaudu sai „Lihtsate hingede peegel“ kättesaadavaks laiemale Euroopa

---

²⁷ Vt eriti: **R. I. Moore**. *The Formation of the Persecuting Society. Authority and Deviance in Western Europe 950–1250*. Oxford: Blackwell Publishing, 1987.

²⁸ Nt: **M. Lambert**. *Medieval Heresy. Popular Movements from the Gregorian Reform to the Reformation*. Oxford: Blackwell Publishing, 1977. **M. Frassetto** (toim). *Heresy and the Persecuting Society in the Middle Ages. Essays on the Work of R. I. Moore*. Leiden: Brill, 2006.

²⁹ Vt nt: **J. Kolpacoff Deane, A. E. Lester** (toim). *Between Orders and Heresy. Rethinking Medieval Religious Movements*. Toronto: University of Toronto Press, 2022; **M. D. Bailey, S. L. Field** (toim). *Late Medieval Heresy: New Perspectives. Studies in Honor of Robert. E. Lerner*. Woodbridge: York Medieval Press, 2018.

³⁰ Vt eelkõige: **E. A. Brown**. *The Prince is Father of The King: The Character and Childhood of Philip the Fair of France*. – *Mediaeval Studies* 1987, Vol. 49, lk 282–334; **E. A. Brown**. *Persona et Gesta: The Image of Deeds of the Thirteenth-Century Capetians*, 3. *The Case of Philip the Fair*. – *Viator* 1988, Vol. 19, lk 219–246; **J. R. Strayer**. *Philip the Fair – A “Constitutional” King*. – *The American Historical Review* 1956, Vol. 62, No. 1, lk 18–32; **J. R. Strayer**. *The Reign of Philip the Fair*. Princeton: Princeton University Press, 1980.

³¹ **M. Barber**. *The Trial of the Templars*. New York: University of Cambridge Press, 2006; **E. A. Brown**. *Philip the Fair, Clement V, and the end of the Knights Templar: The Execution of Jacques de Molay and Geoffroi de Charny in March 1314*. – *Viator* 2016, Vol. 47, No. 1, lk 229–292; **S. L. Field**. *The Heresy of the Templars and the Dream of a French Inquisition*. – *M. D. Bailey, S. L. Field* (toim). *Late Medieval Heresy: New Perspectives. Studies in Honor of Robert. E. Lerner*. Woodbridge: York Medieval Press, 2018, lk 14–34.

³² **E. A. Brown**. *Moral Imperatives and Conundrums of Conscience*, lk 1–36; **W. J. Courtenay**. *Between Pope and King: The Parisian Letters of Adhesion of 1303*. – *Speculum* 1996, Vol 71, No. 3, lk 577–605; **J. H. Denton**. *Taxation and the Conflict Between Philip the Fair and Boniface VIII*. – *French History* 1997, Vol. 11, No. 3, lk 241–264.

³³ **S. L. Field**. *Courting Sanctity. Holy Women and The Capetians*. New York: Cornell University Press, 2019.

lugejaskonnale. Seejuures ei sisalda ükski teadaolev säilinud käsikiri Marguerite'i teose tervikteksti.³⁴ Kõige terviklikum säilinud versioon pärineb tõenäoliselt 15. sajandi algusest, seda hoiustatakse Prantsusmaal, Chantilly's, Condé muuseumis (MS F xiv 26). Seda käsikirja peetakse Marguerite'i teose uurimiseks kõige usaldusväärsemaks – tegemist on kõige originaalilähedasema ja teost võimalikult terviklikult vahendava tekstiga.³⁵

Oluline on ka 14. sajandi teises pooles või 15. sajandi alguses tundmatu isiku sulest (tähistatud initsiaalidega M. N) pärinev kesk-inglisekeelne tõlge. Sellest on säilinud kolm 15. sajandist pärinevat käsikirja.³⁶ Seejuures väärib tähelepanu, et tegemist ei ole pelgalt tõlkega originaaltekstist – tõlkele on lisatud rohkelt glosse ja teoloogilisi kommentaare, mis aitavad teost paremini mõista.³⁷ Marguerite Porete teose esimese nüüdisaegne ingliskeelne tõlge ilmus 1927. aastal Clare Kirchbergeri tõlkes,³⁸ milles on teose autoriks aga märgitud „Tundmatu, 13. sajandi prantsuse müstik“. Kuna teose autorina ei olnud kedagi tuvastatud, ei mainita selles väljaandes Marguerite Porete nime.

1946. aastal tegi Itaalia medievist Romana Guarnieri olulise avastuse, veenvalt tõestades, et „Lihtsate hingede peegli“ autoriks on Marguerite Porete.³⁹ See avastus oli oluline samm teose sisu ja retseptiooni mõistmisel. Tänapäevaks on teos korduvalt tõlgitud Euroopa eri nüüdiskeeltesse. Üheks laiema leviku saavutanud versiooniks võib pidada 1993. aastal ilmunud Ellen L. Babinsky tõlget inglise keelde.⁴⁰ See põhineb Chantilly vana-prantsuse keelsel käsikirjal,⁴¹ kuid arvestab lisaks ka ladinakeelse ja keskaegse inglise keele tõlketraditsiooniga. Teose kolmas tõlge inglise keelde (1999) tugineb samuti Chantilly manuskriptile, aga on keeleliselt kohandatud nüüdisaegsele lugejale. Siinses töös on tuginetud Babinsky tõlkele. Uurimuse eesmärgist lähtuvalt on teadlikult eelistatud

---

³⁴ C. Wronski-Mayersak. Dialogic Melting: Representing Mystical Union and Its Instability in Marguerite Porete's *Mirror of Simple Souls*. – *Viator* 2011, Vol. 42, No. 2, lk 160–161.

³⁵ I. de Gier. Text as Authority: Marguerite Porete's *Mirouer des Simples Ames*. – V. Fraeters, I. de Gier (toim). *Mulieres Religiosae: Sharping Female Spiritual Authority in the Medieval and Early Modern Periods*. Turnhout: Brepols, 2014, lk 128; G. Hasenohr. (tlk Z. Kocher). *The Tradition of The Mirror of Simple Souls*, lk 176.

³⁶ Vt ka: Lisa 1. Marguerite Porete teose „Lihtsate hingede peegel“ teadaolevalt säilinud käsikirjad.

³⁷ C. Wronski-Mayersak. Dialogic Melting, lk 160–161; L. Nelstrop. The Middle English *Myrrour of Symple Soules*: More than a “Rhetoric” of Deification? – *Viator* 2019, Vol. 50, No. 22, lk 227–259.

³⁸ C. Kirchberger. *The Mirror of Simple Souls – By an unknown French mystic of the thirteenth century*. London: Burns Oates and Washbourne Ltd. Publishers to the Holy See, 1927.

³⁹ R. Guarnieri. *Le Mirouer des simples ames anienties et qui seulement demourent en vouloir et desir d'amour.* – *Archivio italiano per la storia della pietà*, Vol. 4, 1946.

⁴⁰ E. L. Babinsky (toim. B. McGinn). *Marguerite Porete: The Mirror of Simple Souls*. New York: Paulist Press, 1993

⁴¹ *Ibid.*, lk 48–49.

mitmekülgsemale allikakasutusele tuginevat tõlget, mille autori siht on olnud jääda truuks nii Marguerite'i kirjutamisstiilile kui keelelisele nüansirikkusele.

Uurimuse keskne küsimus on, mil määral mõjutas Marguerite Porete' hukka mõistmist tema teose teoloogiline sisu ning kuivõrd oli see tingitud kaasaja poliitilistest ja institutsionaalsetest arengutest. Töö eesmärk on analüüsida, kas Marguerite mõisteti hereetikuna hukka eeskätt usuliste vigade tõttu või ilmestab tema juhtum olukorda, kus ilmalik võim osales aktiivselt hereesia mõiste kujundamises, lähtudes eelkõige poliitilistest kaalutlustest, ja vagadusliikumiste, eriti begiinide, kontrolli alla võtmise soovist.

Uurimuse allikaks on Marguerite Porete' teos „Lihtsate hingede peegel,“ mida on analüüsitud eelkõige selle autori kohtuprotsessi kontekstis. Marguerite'i elu kohta on allikaid säilinud napilt – peamiselt tema teos ja inkvisitsiooniprotsessi materjalid. Kuivõrd protsessi materjalide näol on tegu sihilikult Marguerite'i vastu suunatud kirjutistega, eeldab allikatega töötamine selle tõsiasja arvestamist. Teose teoloogilist sisu ei käsitleta üksnes õpetuslikust vaatepunktist, vaid keskendutakse sellele, kuidas selle tähendus võidi kujundada inkvisitsiooniprotsessi raames. Analüüsi keskmes on küsimus, millist sõnumit Marguerite soovis vahendada ning kuidas tema ideid tõlgendati talle ebasoodsas kontekstis. Eesmärgiks ei ole hinnata, kas tema õpetus oli n-ö objektiivselt hereetiline, vaid mõista, kuidas teose vastuvõtt oli seotud selle kaasaja laiemate ühiskondlike ja poliitiliste arengutega. Täiendavate allikadena on kasutatud Marguerite'i kohtuprotsessiga seonduvaid dokumente ning Vienne'i kirikukogu kahte dekreeti, mis käsitlevad ka begiinide tegevust. Ehkki kirikukogu toimus pärast Marguerite'i hukkamist, on oluline uurida, mil määral mõjutasid tema ideed ja kohtuprotsess kiriku suhtumist begiinidesse. See aitab ka mõista, kuidas toimus begiinide liikumise marginaliseerimine ja millised poliitilised tegurid sellele kaasa aitasid.

Töö koosneb viiest peatükist. Esmalt tutvustatakse begiinide liikumise kujunemist, nende kogukondade teket ja vagadusliikumise kohta hiliskeskaja religiooses struktuuris. Teises peatükis keskendutakse Prantsusmaa kuninga Philippe IV valitsusajale, selgitades tema konflikte paavstivõimuga, sh Templiordu vastast tegevust ja suhteid paavst Clemens V-ga. Kolmas peatükk on pühendatud Marguerite Porete'le ning moodustab töö tuumiku. Selles analüüsitakse naise elukäiku, teose „Lihtsate hingede peegel“ sisu ja kirjutamise eesmäärke, samuti Marguerite'i vastu algatatud kohtuprotsessi käiku ja tulemusi. Neljandas peatükis analüüsitakse Vienne'i kirikukogu dekreetide sisu Marguerite'i juhtumi ja begiinide vastu

kujunenud hoiakute kontekstis. Viimases peatükis on esitatud uuritava kaasuse kokkuvõtlik, eelnevate peatükkide tulemusi kontekstualiseeriv analüüs. Marguerite'i teose keskaegse leviku ilmestamiseks on tööle lisatud loetelu „Lihtsate hingede peegli“ teadaolevalt säilinud keskaegsetest käsikirjadest.

Uurimuses kasutatakse isiku nimekuju vastavalt päritolule või historiograafias kujunenud traditsioonile. Kui isiku päritolu pole teada, siis kasutatakse töös allikapärast nimekuju. Kõik töös esinevad tsitaadid on tõlgitud autori poolt.

1 Begiinid

Linnade kasv kõrgkeskajal lõi tingimused kerjusordude (eelkõige frantsisklaste ja dominiiklaste) tegevuse laienemiseks linnakeskkonda, kus nende jutlustamine ja jumalasõna kuulutamine soodustas uute religioossete vagadusvormide, sealhulgas naisvagadusliikumiste kujunemist. Aja jooksul liideti mitmed sellistest uutest liikumistest järk-järgult ametlike, juba eksisteerinud vaimulike ordude koosseisu,⁴² samal ajal kui mõni vagadusliikumise vorm, nagu begiinid, kujunes välja paralleelselt, seostumata ühegi eksisteeriva orduga. Begiinide liikumine tekkis u 1200. aastatel tänapäeva Belgia ning Põhja-Prantsusmaa aladel.⁴³ Begiinide kogukonnad tegutsesid väljaspool formaalsete, paavstlikult kinnitatud ordude raamistikku ning neid ei sidunud kindel reeglistik. Ingliskeelses historiograafias on begiinide eripära ja eluviisi illustreerimiseks sageli kasutatud väljendit *quasi religious*,⁴⁴ mis osutab ambivalentsele nende õiguslikus staatuses: kuigi nad järgisid vaimulike ordudega sarnast eluviisi, nagu *vita apostolica*, ei allunud nad ühtsele juriidilisele raamistikule, vaid nende kogukonnad kujunesid eri aegadel ja piirkondades erinevalt, sageli vastavalt kohalikele vajadustele ja võimalustele.⁴⁵

Kiriku reaktsioon begiinide vagadusliikumisele oli mõjutatud 13. sajandi ühiskondlikest ja kirikupoliitilistest arengutest, eriti Neljanda Lateraani kirikukogu (1215) otsusest, millega

---

⁴² **F. J. Griffiths, J. Hotchin.** Women and Men in the Medieval Religious Landscape. – F. J. Griffiths, J. Hotchin (toim). Partners in Spirit. Women, Men, and Religious Life in Germany, 1100–1500. Turnhout: Brepols, 2014, lk 17–18; **A. Thompson.** The Origins of Religious Mendicancy In Medicancy In Medieval Europe. – D. S. Prudlo (toim). The Origin, Development, and Refinement of Medieval Religious Mendicancies. Leiden: Brill, 2011, lk 1–30; **J. Mueller.** Female Mendicancy: A Failed Experiment? The Case of Saint Clare of Assisi. – D. S. Prudlo (toim). The Origin, Development, and Refinement of Medieval Religious Mendicancies. Leiden: Brill, 2011, lk 59–82.

⁴³ **W. Simons.** Cities of Ladies, lk 35; **R. E. Lerner.** Heresy of the Free Spirit, eriti peatükk 2 „Beghards and Beguines“, lk 35–55; **F. J. Griffiths, J. Hotchin.** Women and Men in the Medieval Religious Landscape, lk 16; **P. Dronke.** Woman Writers of the Middle Ages. A Critical Study of Texts from Perpetua (†203) to Marguerite Porete (†1310). Cambridge: Cambridge University Press, 1984, lk 202.

⁴⁴ Eestikeelseks vasteks sobiks nt „kvaasi-religioosne.“ Vt ka: **A. More.** Between Charity and Controversy: The Grey Sisters, Liminality, and the Religious Life. – J. K. Deane, A. E. Lester (toim). Between Orders and Heresy. Rethinking Medieval Religious Movements. Toronto: University of Toronto Press, 2022, lk 244–248; **S. L. Field.** On Being a Beguine in France, c. 1300. – L. Böhringer, J. K. Deane, H. van Engen (toim). Labels and Libels. Naming Beguines in Northern Medieval Europe. Turnhout: Brepols Press, 2014, lk 129–131; **L. Böhringer.** Merging into Clergy: Beguine Self-Promotion in Cologne in the Thirteenth and Fourteenth Centuries. – L. Böhringer, J. K. Deane, H. van Engen (toim). Labels and Libels. Naming Beguines in Northern Medieval Europe. Turnhout: Brepols Press, 2014, lk 164–165; **W. Simons.** ‘Staining the Speech of Things Devine’: The Uses of Literacy in Medieval Beguine Communities. – T. de Hemptinne, M. E. Góngora (toim). The Voice of Silence. Woman’s Lietracy in a Mens’ Church. Turnhout: Brepols, 2004, lk 85–86.

⁴⁵ **E. Makowski.** „A Pernicious Sort of Woman“. Quasi-Religious Women and Canon Lawyers in the Middle Ages. Washington, D.C: The Catholic University of America Press, 2005, lk 26–27.

keelustati uute ordude asutamine.⁴⁶ Kirikukogul arutleti ka katarluse olemuse üle: nende dualistlik maailmakäsitus ja mittekiriklik vaimsus kujutasid endast tõsist ohtu katoliku kiriku ühtsusele.⁴⁷ Begiine aga ei käsitletud esialgu selle kirikukogu keeluga vastuollu minevatena – nende tegevus ei olnud institutsionaalselt organiseeritud ega ametlikult kinnitatud.

Kuna begiinide liikumisel puudus kindel asutaja, nad ei pärvinud kunagi paavstlikku tunnustust ning nende tegevust kajastav allikmaterjal pärineb peamiselt meesvaimulike sulest, kelle käsitus ei tarvitsenud alati tabada begiinide eluviisi eripära, on nende ajaloo uurimine formaalsete ordude ajaloo võrreldes keerukam.⁴⁸ Begiinidel säilis vabadus osaleda aktiivselt ilmalikus elus ning olla tihedas läbikäimises nii ilmik- kui orduvaimulikega,⁴⁹ kellest mitmed suhtusid begiinide eluviisi toetavalt ja heakskiitvalt.⁵⁰ Siinjuures väärivad mainimist näiteks kroonik ja Akko piiskop Jacques de Vitry (1160/70–1240) ja dominiiklasest õpetlane Cantimpré Thomas (1201–1272).⁵¹ Begiinide liikumise varasemad vormid kujutasid endast püüdu leida kiriklikus raamistikus ruumi naiste vaimsele eneseteostusele. Just tänu sellistele toetajatele saavutas begiinide liikumine algusjärgus, eeskätt Liège'i piirkonnas, vaimulike seas teatava aktsepteeritavuse.⁵²

Historiograafias peetakse kõige esimeseks ja ühtlasi olulisimaks begiinide elulaadi kirjeldavaks allikaks 13. sajandi teisel kümnendil Jacques de Vitry' koostatud Oignies' Marie' (1177–1213) elulugu (*Vita*-t). Kroonik iseloomustab Marie'd kui Liège'i piiskopkonnast

---

⁴⁶ **A. J. Duggan**. Conciliar Law 1123–1215. The Legislation of the Four Lateran Councils. – W. Hartmann, K. Pennington (toim). The History of Medieval Canon Law in the Classical Period, 1140–1234. Washington, D.C.: The Catholic University of America Press, 2008, lk 346; **R. E. Lerner**. Heresy of the Free Spirit, lk 46.

⁴⁷ **Y. Stoyanov**. Pseudepigraphic and Parabiblical Narratives in Medieval Eastern Christian Dualism, and their Implications for the Study of Catharism. – A. Sennis. Cathars in Question. York Medieval Press, 2016, lk 131–151; **R. I. Moore**. The War on Heresy. Cambridge: The Belknap Press, 2012, lk 255–265.

⁴⁸ **C. Neel**. The Origins of the Beguines. – Signs 1989, Vol.14, No. 2, lk 322.

⁴⁹ **F. J. Griffiths, J. Hotchin**. Women and Men in the Medieval Religious Landscape, lk 16.

⁵⁰ **W. Simons**. Cities of Ladies, lk 38; **W. Simons**. Beginnings: Naming the Beguines in the Southern Low Countries, 1200–50. – L. Böhringer, J. K. Deane, H. van Engen (toim). Labels and Libels. Naming Beguines in Northern Medieval Europe. Turnhout: Brepols Press, 2014, lk 51.

⁵¹ **B. Newman**. Devout Women and Demoniacs in the World of Thomas of Cantimpré. – J. Dor, L. Johnson, J. Wogan-Browne (toim). New Trends in Feminine Spirituality. The Holy Woman of Liège and their Impact. Turnhout: Brepols, 1999, lk 35–36; **W. Simons**. Beginnings: Naming the Beguines, lk 9–53.

⁵² **B. Bolton**, Thirteenth-Century Religious Women. Further Reflections on the Low Countries „Special Case“. – J. Dor, L. Johnson, J. Wogan-Browne (toim). New Trends in Feminine Spirituality. The Holy Woman of Liège and their Impact. Turnhout: Brepols, 1999, lk 137.

pärinevat nn uue ilmaliku vagadusliikumise eeskju.⁵³ Jacques de Vitry' koostatud hagiograafilisest tekstist ilmneb, et ta nägi begiinide liikumises vastuvõetavat alternatiivi katarite õpetusele. Katarite liikumine võimaldas naistel saavutada vaimulik juhtpositsioon (näiteks *perfectae*'na), mis tegi selle õpetuse mitmetele naistele atraktiivseks.⁵⁴ De Vitry kirjutas oli eelkõige suunatud vaimulikele ja teoloogidele ning erinevalt kataritest, keda de Vitry pidas ketseriteks, nägi ta begiinides võimalust ühendada naiste iseseisevat, kloostrikorrale mitte allutatud usu praktiseerimist, mis on kooskõlas kiriku ametlike dogmadega.⁵⁵

Begiinid võtsid vastu erineva sotsiaalse taustaga liikmeid. Seetõttu on historiograafias domineeriv seisukoht, et begiinide liikumine võis võrsuda ka juba eksisteerinud vaimulike ordude, eeskätt premonstraatlaste tegevusest – ka nemad võtsid vastu eri seisuslikku päritolu naisliikmeid.⁵⁶ Vastav oletus tugineb ka asjaolule, et Liege'i piirkonnas, kus begiinid alguse said, olid juba 12. sajandi keskpaigast aktiivsed premonstraatlased – see võis luua sotsiaalse ja vaimse pinnase uue vagadusliikumise tekkeks.⁵⁷ Seda seost rõhutab ka Jacques de Vitry oma *Vita Mariae*s.⁵⁸ Erinevalt traditsioonilistest reeglipõhistest ordudest, mille naisliikmed pärinesid sageli aadliseisusest ja allusid kloostrireeglistikule, võimaldasid begiinid oma liikmetele suuremat liikumisvabadust ja aktiivset osalust linnakeskkonna argielus.⁵⁹ Seetõttu võib begiinide liikumist käsitleda kui sellist religioosse eneseteostuse vormi, mis, olles küll inspireeritud olemasolevatest kolmandate ordude struktuuridest, kujunes siiski neist

---

⁵³ C. Neel. The Origins of the Beguines, lk 325. Lisaks: R. Blumenfeld-Kosinki. Satirical Views of the Beguines in Northern French Literature. – J. Dor, L. Johnson, J. Wogan-Browne (toim). New Trends in Feminine Spirituality. The Holy Woman of Liège and their Impact. Turnhout: Brepols, 1999, lk 238; W. Simons. Cities of Ladies, eriti ptk „The Formation of Beguinages“, lk 35–48.

⁵⁴ S. O'Shea. The Perfect Heresy. The Revolutionary Life and Death of Medieval Cathars. London: Profile Books, 2000, lk 10; C. Neel. The Origins of the Beguines, lk 21.

⁵⁵ C. Neel. The Origins of the Beguines, lk 326–327.

⁵⁶ C. Neel. The Origins of the Beguines, lk 329, 331; E. L. Babinsky (toim. B. McGinn). Marguerite Porete: The Mirror of Simple Souls. New York: Paulist Press, 1993, lk 6; J. Wogan-Browne, M. E. Henneau. Introduction: Liège, the Medieval “Woman Question”, and the Question of Medieval Women. – J. Dor, L. Johnson, J. Wogan-Browne (toim). New Trends in Feminine Spirituality. The Holy Woman of Liège and their Impact. Turnhout: Brepols, 1999, lk 4; S. A. Wolbrink. Necessary Priests and Brothers: Male-Female Co-Operation in the Premonstratensian Women's Monasteries of Füssenich and Meer, 1140–1260. – F. J. Griffiths, J. Hotchin (koost.). Partners in Spirit. Women, Men, and Religious Life in Germany, 1100–1500. Turnhout: Brepols, 2014, lk 171–213.

⁵⁷ C. Neel. The Origins of the Beguines, lk 331; W. Simons. Cities of Ladies, lk 19–20.

⁵⁸ C. Neel. The Origins of the Beguines, lk 332–333; J. Wogan-Browne, M. E. Henneau. Introduction: Liège, the Medieval “Woman Question”, lk 3–8.

⁵⁹ T. de Hemptinne. Reading, Writing, and Devotional Practices: Lay and Religious Woman and the Written Word in the Low Countries (1350–1550). – T. de Hemptinne, M. E. Góngora (toim). The Voice of Silence. Woman's Lietracy in a Mens' Church. Turnhout: Brepols, 2004, lk 122–123; C. Neel. The Origins of the Beguines, lk 328–341.

sõltumatuks ja iseseisvaks, tihedamalt linna ning ilmaliku maailmaga seotud vagadustraditsiooniks.⁶⁰ Ka laiemad sotsiaal-demograafilised protsessid nagu linnastumise hoogustumine ja naiste arvuline ülekaal linnades löid uudsed tingimused, kus suurenes nende naiste hulk, kes ei abiellunud ega liitunud kloostrikogukondadega.⁶¹ Sellises kontekstis pakkusid begiinide kogukonnad paindlikku ja sotsiaalselt aktsepteeritavat eluviisi, mis vastas just selliste naiste vajadustele.

Madalmaades, kus begiinide liikumine oli kõige laialdasemalt levinud, kujunesid välja kogukonnad, kus naised elasid iseseisvalt, igapäevselt oma elamispiiril, säilitades isikliku vara ning osaledes ka linna majandusel, kuid jagades siiski ühist vagadusel põhinevat eluviisi.⁶² Sellistes kogukondades võisid olla ka suuremad konvendilaadsed ühismajad ning eraldi kirik.⁶³ Begiinide kogukondi juhtisid *magistrad*, prantsuse keeles *prieure*'id e suurema autoriteediga naisõpetajad.⁶⁴ Nende autoriteet tugines elu- ja usukogemustele. Madalmaades oli tavaks nimetada begiine nimetusega *kint* või *kindere* (hollandi k „laps“), mis sümboliseeris õpetatava rolli suhet kogukonnajuhi *magistraga*, kelle ülesanne oli liikmete vaimne juhendamine. Termin *beghinage*, mida kasutasid peamiselt vaimulikud, tähistas nii kogukonda ennast kui ka begiinide eluviisi.⁶⁵

Esiolgu sõltusid begiinide kogukonnad jõukamatest toetajatest või liikmetest, kuna erinevalt traditsioonilistest kloostritest puudus neil püsiv sissetulek.⁶⁶ Seetõttu sõltus begiinide tulu liikmete individuaalsest varast, käsitöö viljelemisest ja kaubandusega tegelemisest. Aja jooksul, kui kogukonnad kasvasid ja muutusid iseseisvamaks, vähenes vajadus välise toetuse järele ning nad hakkasid rohkem keskenduma oma liikmete tööpanusele.⁶⁷ Algselt tegelesid

---

⁶⁰ **F. J. Griffiths, J. Hotchin.** Women and Men in the Medieval Religious Landscape, lk 16–17; **E. L. Babinsky** (toim. B. McGinn). Marguerite Porete: The Mirror of Simple Souls. New York: Paulist Press, 1993, lk 15.

⁶¹ **B. Bolton,** Thirteenth-Century Religious Women, lk 135–136.

⁶² **F. J. Griffiths, J. Hotchin.** Women and Men in the Medieval Religious Landscape, lk 16–17.

⁶³ **W. Simon.** Cities of Ladies, lk 50–51. **S. L. Field.** The Beguine, the Angel, and the Inquisitor, lk 30.

⁶⁴ **W. Simons.** Beginnings: Naming the Beguines, lk 49–51; **F. J. Griffiths, J. Hotchin.** Women and Men in the Medieval Religious Landscape, lk 30.

⁶⁵ **W. Simons.** Beginnings: Naming the Beguines, lk 50–51; **T. S. Miller.** „More Useful in the Salvation of Others“: Beguines, *Religio*, and the *Cura Mulierum* at the Early Sorbonne. – J. K. Deane, A. E. Lester (koost.). Between Orders and Heresy. Rethinking Medieval Religious Movements. Toronto: University of Toronto Press, 2022, lk 214; **J. Kolpacoff Deane.** From Case Studies to Comparative Models: Würzburg Beguines and the Vienne Decrees. – L. Böhringer, J. K. Deane, H. van Engen (toim). Labels and Libels. Naming Beguines in Northern Medieval Europe. Turnhout: Brepols Press, 2014, lk 64.

⁶⁶ **E. L. Babinsky** (toim. B. McGinn). Marguerite Porete: The Mirror of Simple Souls. New York: Paulist Press, 1993, lk 8.

⁶⁷ **W. Simons.** Cities of Ladies, lk 85–87.

nad vaeste abistamise ja haigete hooldamisega, kuid aja jooksul laienes nende hõivatus käsitööerialadel, eriti varases tekstiilitööstuses.⁶⁸ Mitmed begiinid aga ei piirdunud üksnes praktilisse usuellu panustamisega, vaid püüdsid ühendada selle süvitsi kontemplatsioonile ja palvele keskendunud eluviisiga. Nende eesmärk oli eluviis, mis liidaks sisemise, vaimse otsingu, ning välise, ühiskonnale suunatud tegevuse.⁶⁹

Kõige varasemates (u. 1200–1230), eelkõige begiinidega seotud meesvaimulike (näiteks Jacques de Vitry), koostatud hagiograafilistes tekstides kasutati begiinide tähistamiseks ladinakeelset üldnimetust *mulieres religiosas* ja *mulieres sanctae* („religioossed naised“ ja „pühad naised“),⁷⁰ alles hiljem, 13. sajandi teisel poolel hakkas allikates levima nimetus „begiin“.⁷¹ Sõna etümoloogilise algupära seletuseks on mitu erinevat teooriat, kuid ajalookirjutuses on neist põhiliselt tunnustatud ühte, mille pakkus 1970. aastatel välja keeleteadlane Maurits Gysseling. Selleks on sõnatüvi *begg*, mis pärineb indoeuroopa-eelsest substraatkeelest ja tähendab „pomisemist“, viidates vaiksele või sosinal palvetamisele.⁷² Hiliskeskajal ei olnud mõistel siiski kindlat ega neutraalset tähendust: sõltuvalt ajast, piirkonnast ja kasutuskontekstist võis see tähistada näiteks iseseisvasse vagadusliikumisse kuuluvat naist, aga ka isikut, kelle usulised praktikad tekitas kahtlusi kiriku ametlikest õpetustest kõrvalekaldumises.⁷³ Seejuures kohtab negatiivse varjundiga tähistust eelkõige 14. sajandi Prantsusmaal,⁷⁴ samas kui näiteks Põhja-Euroopas seostati begiine pigem usulise pühendumuse ja vaimse uuendusliikumisega.⁷⁵ Selline ambivalentsus defineerimises peegeldab laiemat nähtust, kus ilmikute ja naiste juhitud usuliikumist määratleti kiriku ametlikust õpetusest hälbivana sageli alles hilisemal ajal. See on nähtus, mis ajaloolase R. I.

---

⁶⁸ C. Neel. The Origins of the Beguines, lk 324; vt ka: W. Simons. Cities of Ladies, lk 85–87.

⁶⁹ A. Hollywood. Sensible Ecstasy. Mysticism, Sexual Difference, and the Demands of History. Chicago: University of Chicago Press, 2002, lk 10–11.

⁷⁰ W. Simons. Beginnings: Naming the Beguines, lk 9; E. Makowski. When is a Beguine not a Beguine? Names, Norms, and Nuance in Canonical Literature. – L. Böhringer, J. Kolpacoff Deane, H. van Engen. (koost.). Labels and Libles. Naming Beguines in Northern Medieval Europe. Turnhout: Brepols, 2014, lk 90; T. S. Miller. 'Love is Beguine': Labelling Lay Religiosity in Thirteenth-Century Paris. – L. Böhringer, J. Kolpacoff Deane, H. van Engen. (koost.). Labels and Libles. Naming Beguines in Northern Medieval Europe. Turnhout: Brepols, 2014, lk 149.

⁷¹ W. Simons. Cities of Ladies, lk 36.

⁷² W. Simons. Beginnings: Naming the Beguines, lk 14–15.

⁷³ E. L. Babinsky (toim. B. McGinn). Marguerite Porete: The Mirror of Simple Souls. New York: Paulist Press, 1993, lk 7; J. Kolpacoff Deane. From Case Studies to Comparative Models: Würzburg Beguines and the Vienne Decrees. – L. Böhringer, J. K. Deane, H. van Engen (toim). Labels and Libles. Naming Beguines in Northern Medieval Europe. Turnhout: Brepols Press, 2014, lk 59; J. Wogan-Browne, M. E. Henneau. Liège, the Medieval „Woman Question“, lk 6.

⁷⁴ S. L. Field. On Being a Beguine in France, c. 1300, lk 117–135.

⁷⁵ J. Kolpacoff Deane. From Case Studies to Comparative Models, lk 53–83.

Moore'i hinnangul osutab kiriku soovile säilitada ühiskondlikku kontrolli usupraktikate ja vaimuliku autoriteedi üle.⁷⁶ Begiinide nimetus kujunes seega kahetähenduslikuks – ühelt poolt tähistati sellega siirast vaimset pühendumist, teisalt potentsiaalset ohtu kirikule.⁷⁷

14. sajandil sattusid begiinid järjest suurema institutsionaalse surve alla. Kohalik kiriklik võim püüdis liikumist muuta organiseeritumaks, nunnakloostritele sarnasemaks, ja vähendada seeläbi avalikku umbusaldust begiinide elulaadi suhtes. See aga mõjutas begiinide algset paindlikkust oma elu korraldamisel.⁷⁸ Paljudele naistele, kes otsisid alternatiivi kloostrielule, pakkus begiinielu võimalust religioosseks pühendumiseks. Kui 14. sajandi teisel poolel mõningaid begiinikogukondi suleti, said teised siiski oma tegevust jätkata – seda kas tänu kohaliku kirikujuhi toetusele või ilmaliku võimu soosingule.⁷⁹ Walter Simons on osutanud, et paljud kogukondadesse kuulunud naised loobusid sel perioodil teadlikult enese tähistamiseks begiini nimetuse kasutamisest, eelistades end kirjeldada kui „naised, kes teenivad Jumalat ja keda kunagi tunti begiinidena“.⁸⁰ Jennifer Kolpacoff Deane on osutanud, et Herbert Grundmanni seisukoht – mille järgi keskaja religioossed liikumised kujunesid lõpuks kas ametlikeks ordudeks või defineeriti neid hereetiliste liikumistena, ei kirjelda täielikult tegelikkust – näiteks Saksamaa begiinid suutsid säilitada oma mitteametliku ja paindliku tegutsemisvormi kuni 16. sajandini.⁸¹ Sama võib, nagu selgitatud, väita ka Madalmaade ja Põhja-Prantsusmaa begiinide kohta. Vagadusliikumine säilitas mitmetes piirkondades oma mitteametliku ja paindliku olemuse, kuid just see määratlematus tekitas üha rohkem vastuseisu vaimulike ja ilmalike võimukandjate seas – need pinged kulmineerusid kõrgemal institutsionaalsel tasandil. Samas on oluline rõhutada, et kuigi begiine on sageli seostatud 14. sajandi alguse hereesiasüüdistuste ja kirikliku tagakiusamisega, ei olnud olukord ühetaoline ega ühemõtteliselt halb. Juba 13. sajandi keskpaigast alates toetasid mõningaid Põhja-Prantsusmaa begiinide ühismaju märkimisväärselt nii kohalik vaimulikkond kui ka kuningavõim. Näiteks asutas Louis IX

---

⁷⁶ **R. I. Moore.** *The Formation of the Persecuting Society*, lk 144–172.

⁷⁷ **J. Wogan-Browne, M. E. Henneau.** *Liege, The Medieval „Woman Question“*, lk 6.

⁷⁸ **R. E. Lerner.** *Heresy of the Free Spirit*, lk 45; **B. Bolton,** *Thirteenth-Century Religious Women*, lk 140.

⁷⁹ **W. Simons.** *Cities of Ladies*, lk 135–137; **M. D. Bailey.** *Religious Poverty, Mendicancy, and Reform in the Later Middle Ages*, lk 473 – 478; **R. E. Lerner.** *Heresy of the Free Spirit*, lk 45.

⁸⁰ **W. Simons.** *Beginnings: Naming the Beguines*, lk 52.

⁸¹ **J. K. Deane.** *Geistliche Schwestern: The Pastoral Care of Lay Religious Woman in Medieval Würzburg.* – F. J. Griffiths, J. Hotchin (toim). *Partners in Spirit. Women, Men, and Religious Life in Germany, 1100–1500.* Turnhout: Brepols, 2014, lk 237–238.

[1226–1270] 1264. aastal Pariisi suure begiinide ühismaja, millele tagati pikaajaline majanduslik ja institutsionaalne toetus.⁸²

Begiinide kogukonnad häabusid aegamisi mitmete sajandite vältel. 14. sajandil süvenenud teoloogilised kahtlused begiiniliikumise suhtes ning kiriku pingutused liikumise kontrollimiseks tõid kaasa surve selle mitteametlikele ja paindlikumatele vormidele. Siiski suutsid mitmed institutsionaaliseerunud begiinide kogukonnad, eeskätt Madalmaades, säilida veel sajandeid. Need kogukonnad kohandusid muutuvate oludega, võttes vajadusel omaks rangema reeglistiku. Ühiskonna sekulariseerumine valgustusajastul ja 18.–19. sajandi poliitilised muutused viisid enamikes piirkondades begiinide kogukondade sulgemiseni. Viimaste kogukondade tegevus lakkas 20. sajandil.⁸³

---

⁸² **T. S. Miller**. *The Beguines of Medieval Paris. Gender, Patronage and Spiritual Authority*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2014, lk 14–35; **E. L. Babinsky** (toim. B. McGinn). *Marguerite Porete: The Mirror of Simple Souls*. New York: Paulist Press, 1993, lk 14–15; **S. L. Field**. *Courting Sanctity*, lk 4, 33.

⁸³ **G. Satta**. *The Last Beguine*. – *L'osservatore Romano*. English Edition. Kättesaadav: <https://www.osservatoreromano.va/en/news/2020-09/the-last-beguine.html> (vaadatud: 16.05.2025); **H. Stenger**. *Beginen*. – W. Kasper *et al* (koost.). *Lexikon Für Theologie Und Kirche*. Freiburg: Herder, 1993, lk 144–146.

2 Philippe IV Ilusa [1285–1314] kirikupoliitika

Philippe IV Ilus oli Kapetingide dünastiast pärinev Prantsusmaa kuningas, kes valitses aastatel 1285–1314. Tema valitsusaega iseloomustab riigi valitsemissüsteemi tsentraliseerimine ja kuningavõimu tugevdamine. 1290. aastate pinged Inglismaa kuninga Edward I-ga [1272–1307] olid osa laiemast välispoliitilisest strateegiast.⁸⁴ Sõjalised konfliktid Inglismaaga viisid vastuoludeni ka Philippe ja paavsti Bonifatius VIII [1294–1303] vahel. Nimelt proovis Philippe 1296. aastal hankida sõja finantseerimiseks täiendavaid tulusid prantsuse vaimulikkonda maksustades.⁸⁵ Vastukaaluks andis paavst 1296. aastal välja bulla *Clericis laicos*, millega keelustas ilmalikel valitsejatel paavsti nõusolekuta vaimulike maksustamise.⁸⁶

Takistamaks paavstlike maksude kogumist, kehtestas Philippe keelu sõjavarustuse ja raha väljaveole Prantsusmaalt.⁸⁷ Nendest sanktsioonidest mõjutatuna oli paavst sunnitud nõustuma vaimulikkonna maksustamisega juhul kui see on vajalik riigi kaitsmiseks.⁸⁸ Konflikt aga süvenes 1301. aastal kui paavstiga poliitiliselt samal seisukohal olevat Pamiers' piiskoppi Bernard Saisset'⁸⁹ süüdistati kuninga ja tema kantslerite poolt kuningavastases tegevuses ning seejärel piiskop arreteeriti. Philippe nõudis piiskopi kirikust väljaheitmist ja piiskopi allutamist ilmalikule kohtumõistmisele. Bonifatius VIII ei olnud sellega nõus ning nõudis piiskopi vabastamist ja kaitses tema õigust alluda vaid vaimulikule jurisdiktsioonile.⁹⁰

---

⁸⁴ **S. L. Field.** *Courting Sanctity*, lk 149–150; **J. H. Denton.** *Philip the Fair and the Ecclesiastical Assemblies of 1294–1295*. Philadelphia: The American Philosophical Society, 1991, lk 3–4; **J. R. Strayer.** *The Reign of Philip the Fair*, lk 317–324; **J. R. Strayer.** *Philip the Fair – A “Constitutional” King*, lk 29–32.

⁸⁵ **S. L. Field.** *Courting Sanctity*, lk 150; **J. H. Denton.** *Taxation and the Conflict*, lk 241–264.

⁸⁶ **M. Barber.** *The Trial of the Templars*, lk 30–31.

⁸⁷ **J. R. Strayer.** *The Reign of Philip the Fair*, lk 251. Samas näiteks Tomaz Mastnaki järgi kehtestas „Philippe keelu väärismetallide, vääriskivide ja igasuguse kaubeldava valuuta väljaveole.“ vt: **T. Mastnak.** *Crusading Peace. Christendom, the Muslim World, and Western Political Order*. Los Angeles: University of California Press, 2002, lk 236.

⁸⁸ **M. Barber.** *The Trial of the Templars*, lk 31.

⁸⁹ **J. Théry** *A Heresy of State*, lk 120.

⁹⁰ **S. L. Field.** *The Beguine, the Angel, and the Inquisitor*, lk 13; **J. R. Strayer.** *The Reign of Philip the Fair*, lk 51; **S. L. Field.** *King/Confessor/Inquisitor: A Capetian-Dominican Convergence*. – W. C. Jordan, J. R. Phillips. *The Capetian Century, 1214–1314*. Turnhout: Brepols, 2017, lk 57; **A. Friedlander.** *The Hammer of the Inquisitors. Brother Bernard Délicieux and the Struggle Against the Inquisition in Fourteenth-Century*. Leiden: Brill, 2000, lk 92.

1302. aastal andis paavst välja bulla *Unam Sanctam*, milles muuhulgas deklareeris kõikide ilmalike valitsejate allumist paavsti ülemvõimule.⁹¹ Samal aastal kutsus Philippe Louvre'i kokku mitmete kõrgemate aadlike ja vaimulike nõupidamise, kus Nogaret' Guillaume süüdistas paavsti muu hulgas ketserluses, simoonias ja jumalateotuses, ning esitas ettepaneku kutsuda paavsti üle kohtu mõistmiseks kokku oikumeeniline kirikukogu.⁹² 13. juunil 1303 toimus Louvre'is teine kohtumine, kus Philippe nõunik Plaisians' Guillaume esitas paavsti vastu 27 süüdistusartiklit, milles kujutati paavsti ohuna Prantsuse kuningriigile.⁹³ Ka Pariisi Ülikooli teoloogiaosakonna õpetlasi survestati toetama kuninga nõudmist kirikukogu kokkukutsumiseks.⁹⁴ Nende kahe kohtumise eesmärk oli kujundada paavstist kuvand kui rängalt katoliku kiriku põhidogmade vastu eksinud isikust, kes ohustab ka Prantsusmaa kuningriigi poliitilist ja usulist stabiilsust. Seeläbi püüdsid Philippe ja tema nõuandjad luua ühtset, ametlikku opositsiooni Bonifatiuse vastu. Lisaks prooviti survestada kõrgvaimulikke toetama kuninga kavatsust kutsuda kokku kirikukogu, loomaks õiguspärane alus kuninga edasiseks tegevuseks, mille hulka kuulusid ka paavsti vangistamise plaanid.⁹⁵

1303. aastal viibis paavst ajutiselt Anagnis, eemal Rooma poliitilisest survest. Sama aasta septembris sõitis kuninga nõunik Nogaret' Guillaume koos väiksema väesalgaga Itaaliasse, Bonifatius VIII residentsi, et paavst vangistada. Guillaume oli saanud teada paavsti kavatsusest kuningas ekskommunitseerida, mistõttu otsustas astuda ennetava sammu ning paavsti vangistada.⁹⁶ Ajaloolase Malcom Barberi sõnul „nad küll ähvardasid ja solvasid paavsti,“⁹⁷ ning vangistasid ta lühiajaliselt, kuid Anagni linnakodanikud vabastasid Bonifatiuse. Paavst sai küll tagasi Rooma pöörduda, kuid suri juba sama aasta 11. oktoobril.⁹⁸

---

⁹¹ **M. Barber.** The Trial of the Templars, lk 32.

⁹² **W. J. Courtenay.** Between Pope and King, lk 577; **J. R. Strayer.** The Reign of Philip the Fair, lk 274–276; **J. A. Théry.** The Pioneer of Royal Theocracy, lk 246–247.

⁹³ **W. J. Courtenay.** Between Pope and King, lk 578; vt ka: **S. L. Field.** The Beguine, the Angel, and the Inquisitor, lk 14.

⁹⁴ **W. J. Courtenay.** Learned Opinion and Royal Justice: The Role of Paris Masters of Theology During the Reign of Philip the Fair. – R. M. Karras *et al* (toim). Law and the Illicit in Medieval Europe. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2008, lk 154.

⁹⁵ **W. J. Courtenay.** Between Pope and King, lk 577–581; **J. R. Strayer.** The Reign of Philip the Fair, lk 274–276; **J. Marrone, C. Zuckerman.** Cardinal Simon of Beaulieu and Relations Between Philip the Fair and Boniface VIII. – *Traditio* 1975, Vol. 31, lk 198.

⁹⁶ **S. L. Field.** The Beguine, the Angel, and the Inquisitor, lk 14; **E. A. Brown.** Moral Imperatives and Conundrums of Conscience, lk 9–10; **J. H. Denton.** Taxation and the Conflict, lk 256.

⁹⁷ **M. Barber.** The Trial of the Templars, lk 32.

⁹⁸ **S. L. Field.** The Beguine, the Angel, and the Inquisitor, lk 14; **J. R. Strayer.** The Reign of Philip the Fair, lk 278–279. **J. A. Théry.** The Pioneer of Royal Theocracy, lk 247.

Sõda Flandrias oli seni Prantsusmaale kulgenud ebasoodsalt, kuid olukord muutus 1304. aasta augustis kui prantslased saavutasid võidu Mons-en- Pévèle'is. Järgnenud 23. juunil 1305 sõlmitud Athis-sur-Orge'i rahuleping markeeris sõjalist pöördepunkti, mis tugevdas Philippe IV-nda nii sise- kui ka välispoliitilist positsiooni ning andis talle uut julgust aktiivseks tegevuseks kiriklike institutsioonide kuningavõimule allutamiseks.⁹⁹ Samal aastal valiti Philippe IV mõjutusel uueks paavstiks Clemens V [1305–1314]. Kuigi kuuria asus Avignoni alles 1309. aastal, peetakse Clemens V-ndat hilisema Avignoni paavstluse eelkäijaks.¹⁰⁰ ta tegutses suuresti Prantsuse kuninga huvides ega asunudki Rooma. Clemens V koostöövalmidus ja Philippe'i sekkumine kiriklike küsimuste lahendamisse viitavad kuninga teadlikule strateegiale piirata kiriku institutsionaalset iseseisvust. Philippe pidas oluliseks, et kirik ei toimiks temast sõltumatult, vaid toetaks monarhia huve, eeskätt riigi kaitse ja halduse kulude katmisel.¹⁰¹

Philippe IV administratsioon töötas välja strateegia vastaste diskrediteerimiseks: esmalt süüdistati neid valesti uskumises, seejärel mobiliseeriti „avalik arvamus“ ja lõpuks survestati seisuslikke nõukogusid kuninga seisukohta toetama. Selline lähenemine võimaldas kuningal kindlustada kontrolli vaenulikuks peetavate isikute üle.¹⁰² Sama tegevusmustrit kasutati ka 1306. aastal kui kõik Prantsusmaal elavad juudid kuninga käsul arreteeriti ning samal ajal konfiskeeris kroon nende vara ja sai õiguse ise sisse nõuda juutidelt kristlastele antud võlad. See tõi Philippe IV-le samaaegselt nii rahalist kasu kui tugevdas tema kuvandit katoliku usu kaitsjana.¹⁰³

Selline kuvand avaldas mõju ka protsessis Templiordu vastu. Õiguslikuks aluseks, miks Philippe alustas Templiordu vastast kohtuprotsessi, olid mitmete templirüütlite väidetavad üleastumised kanoonilisest õigusest. Templirüütleid süüdistati muu hulgas

---

⁹⁹ **S. L. Field.** The Beguine, the Angel, and the Inquisitor, lk 14-15; **A. Friedlander.** The Hammer of the Inquisitors. Brother Bernard Délicieux and the Struggle Against the Inquisition in Fourteenth-Century, lk 156.

¹⁰⁰ **J. Rollo-Koster** Avignon and Its Papacy, 1309–1417: Popes, Institutions, and Society. Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield Publishers, 2015, lk 32; **E. A. Brown.** Moral Imperatives and Conundrums of Conscience, lk 22.

¹⁰¹ **J. R. Strayer.** The Reign of Philip the Fair, lk 238, 239, 241.

¹⁰² **S. L. Field.** The Beguine, the Angel, and the Inquisitor, lk 14–15; **S. L. Field.** The Heresy of the Templars and the Dream of a French Inquisition, lk 14–15, 32–34.

¹⁰³ **S. L. Field.** The Beguine, the Angel, and the Inquisitor, lk 15; **E. Benbassa** (tlk M. B. DeBevoise). The Jews of France. A History from Antiquity to the Present. Princeton: Princeton University Press, 1999, lk 20–21; **R. Chazan,** Medieval Jewry in Northern France. A Political and Social History. Baltimore: The John Hopkins University Press, 1973, eriti ptk „Philip IV – Revival and Ruin“, lk 154–191 ja ptk „Expulsion and Its Aftermath“, lk 191–207.

homoseksuaalsetes praktikates, risti peale sülitamises ja Jumala olemasolu kahtluse alla seadmises. Kuriteosüüdistused said laiemat kõlapinda eeskätt kuninga enese vahendusel.¹⁰⁴ Pärast seda, kui paavst Clemens V oli andnud nõusoleku Templiordu vastaseks tegevuseks, andis Philippe 13. oktoobril 1307 korralduse arreteerida kõik Templiordu liikmed Prantsusmaal. Vahistamisele järgnenud uurimine kestis aastaid ning paljud ülestunnistused saadi piinamise läbi. 1310. aastal viidi sadu templirüütleid Pariisi kirikliku kohtu ette, osa neist ka hukati.¹⁰⁵ Ajaloolase Julien Théry hinnangul oli Philippe IV 1307. aasta arreteerimiskäsk kanoonilise õiguse vastane ning isegi kaasaegsete jaoks ootamatu. Süüdistuste põhjendamiseks vajab kuningas orduliikmete ülestunnistusi; soovitud eesmärgi saavutamiseks kasutati ka piinamist.¹⁰⁶ Nagu on oma jutustuses märkinud Nangis' Guillaume (†1300) kroonikat jätkanud anonüümne Saint-Denis' munk, olid 1308. aastaks enamik templirüütlastest surve all ülestunnistused andnud.¹⁰⁷ Ajaloolane Alan Forey on osutunud, et kuigi mõni templirüütlaste vastu esitatud süüdistus võis osaliselt tõele vastata, tuleb neid hinnata kriitiliselt, kuna need saadi sageli piinamise või ähvarduse abil. Vähem oluline ei ole asjaolu, et templirüütlastele esitatud süüdistustes korrati tüüpilisi hereesiajuhtumitega seotud süüdistusmustreid.¹⁰⁸

Templiordu vastaseid süüdistusi saatsid algusest peale kuninga poliitilised ja majanduslikud kaalutlused.¹⁰⁹ Kuigi templirüütlaste vastase tegevuse algatas Philippe IV, toetas ordu tegevuse lõpetamist ka paavst Clemens V.¹¹⁰ 1312. aastal otsustas Clemens V Vienne'i kirikukogul vastu võetud otsuse *Vox in exelso* alusel ordu ametlikult laiali saata.¹¹¹ Sean L. Field on tõlgendanud kuninga tegevust nii, et kuivõrd Philippe oli enesest loonud teadlikult kuvandi kui usu ja avaliku korra kaitsjast, oli tal lihtne saavutada oma poliitiliste vaenlaste ketseriks kuulutamine. Templiordu kui ilmalikust võimust sõltumatu ja jõuka, ka Prantsusmaal olulise vaimuliku institutsiooni kõrvaldamine sobitus Philippe IV laiemasse strateegiasse

---

¹⁰⁴ J. Théry. A Heresy of State, lk 119.

¹⁰⁵ S. L. Field. Courting Sanctity, lk 182–184; A. J. Forey. Were the Templars Guilty, even if They Were Not Heretics or Apostates? – Viator 2011, Vol. 42, No. 2. lk 116, 117, 119; S. L. Field. The Heresy of the Templars and the Dream of a French Inquisition, lk 18; E. A. Brown. Moral Imperatives and Conundrums of Conscience, lk 16.

¹⁰⁶ J. Théry. A Heresy of State, lk 121.

¹⁰⁷ E. A. R. Brown. Philip the Fair, Clement V, and the End of the Knights Templar, lk 229.

¹⁰⁸ A. J. Forey. Were the Templars Guilty, lk 118.

¹⁰⁹ M. Barber. The Trial of the Templars, lk 1–2.

¹¹⁰ E. A. R. Brown. Philip the Fair, Clement V, and the End of the Knights Templar, lk 243.

¹¹¹ A. J. Forey. Were the Templars Guilty, lk 133–134.

kuningavõimu tsentraliseerimiseks ja tugevdamiseks.¹¹² Kuigi ordu ei kujutanud endast otsest sõjalist ega poliitilist ohtu, võimaldasid süüdistused hereesias õigustada selle laialisaatmist ning ühtlasi konfiskeerida ordu ulatuslikud varad ja valdused Prantsusmaal.¹¹³ 1314. aasta 18. märtsil mõistis inkvisitsioonikohus ordu neli tähtsamat juhti, sealhulgas Jacques de Molay ja Geoffrey de Charnay eluaegsesse vangistusse. Otsuse välja kuulutamise päeval võtsid nad aga oma varasemad ülestunnistused avalikult tagasi. Sellele järgnes kuninga kiire sekkumine: enne kui kiriklikul kohtul avanes võimalus muutunud asjaolusid vaagida või asjas uus otsus langetada, andis kuningas korralduse süüdimõistetud juba samal õhtul Pariisis tuleriidal põletada.¹¹⁴

Philippe IV valitsusajal kujunes ketserlusevastane võitlus vahendiks, mille abil tugevdas kuningas oma poliitilist kontrolli kiriku üle. See poliitiline surve ja ideoloogiline raamistik kujundas oluliselt ka kirikupoliitiliselt järgneva olulise sündmuse – Vienne'i kirikukogu (1311–1312) otsuseid. Kontsiil kujutas endast olulist hetke Philippe IV kirikupoliitikas, mil paavstlik autoriteet pidi arvestama kuninga poliitiliste suuniste, ka valitseja otsese survega.¹¹⁵ Lisaks Templiordu likvideerimisele oli kirikukogul arutluse all ka begiinide ja begardite tegevus.¹¹⁶ Just selles pingestatud poliitilis-teoloogilises kontekstis tuleb tõlgendada ka Marguerite Porete' juhtumit.

---

¹¹² **S. L. Field.** The Beguine, the Angel, and the Inquisitor, lk 16–17.

¹¹³ **M. Barber.** The Trial of the Templars, lk 283–285; **S. Menache.** The Templar Order: A Failed Ideal? – The Catholic Historical Review 1993, Vol. 79, No. 1, lk 1–3.

¹¹⁴ **J. Théry.** A Heresy of State, lk 122–123.

¹¹⁵ **W. J. Jordan.** Unceasing Strife, Unending Fear. Jacques De Thérines and the Freedom of the Church in the Age of the Last Capetians. Princeton: Princeton University Press, 2005, vt eriti ptk: „The Pope in Avignon and the Crisis of the Templars“, lk 18–37; **J. Bradbury.** The Capetians. Kings of France, 987–1328. London: Continuum, 2007, lk 273; **J. F. Kelly.** The Ecumenical Councils of the Catholic Church. Minnesota: Liturgical Press, 2009, lk 102–104; **S. Watson.** On Hospitals. Welfare, Law, and Christianity in Western Europe, 400–1320. Oxford: Oxford University Press, 2020, lk 295–310; **F. D. Logan.** A History of The Church in the Middle Ages. London: Routledge, 2002, lk 297–308.

¹¹⁶ **J. R. Strayer.** The Reign of Philip the Fair, lk 237–300.

3 Marguerite Porete

3.1 Marguerite Porete' elukäik ja haridustee

Marguerite Porete¹¹⁷ sündis 13. sajandi keskpaigas keisririigi koosseisu kuulunud Hainaut' krahvkonnas Prantsusmaa põhjaosas. Tänapäeval kuulub piirkond Belgia koosseisu. Historiograafias domineerib seisukoht, et naine sündis Valenciennes' linnas või selle lähedal.¹¹⁸ Naise täpne sünniaeg ei ole teada, ning oletused tema elukäigu kohta on esitatud tema kirjutatud teose „Lihtsate hingede peegel“ põhjal (kirjutatud vahemikus 1285–1306).¹¹⁹ Selle ajavahemiku on esitanud Robert E. Lerner, tuginedes Fontaines'i Godfrey ja Cambrai' piiskopi tegevusele.¹²⁰ Naise täpsema päritolu, sh perekonna kohta ei ole samuti midagi teada, kuid ajalookirjutuses on esitanud mitmeid hüpoteese Marguerite'i kirjutamis- ja lugemisosekuse päritolu kohta.

Teose „Lihtsate hingede peegel“ esimese versiooni kirjutas naine vana-prantsuse keeles 1290. aastatel.¹²¹ Seega oskas Marguerite prantsuse keeles kirjutada, kuid vaieldav on, kas ta valdas samal tasemel ka ladina kirjakeelt. Mitmed Marguerite'i teost uurinud ajaloolased on sisuanalüüsi põhjal leidnud tema teoses mõjutusi selliste autorite nagu Augustinus, Bernard Clairvaux'st ning Pseudo-Dionysios Aeropagita mõttetraditsioonidest. Jonatan Juilfsi hinnangul on teoses tuvastatav ka Uue Testamendi tekstoloogiline mõju.¹²² Seega võib järeldada, et Marguerite oskas ka ladina kirjakeelt ning omandas oma teadmised vahendatud kujul – näiteks haritud vaimulike suulise õpetuse, jutustuste või käsikirjalise kirjavara kaudu.

---

¹¹⁷ Porete oli arvatavasti Marguerite lisanimi, mitte perekonnanimi. Marguerite'i kaasajast säilinud dokumentides on tema kohta kasutatud fraasi „*Marguerite, dicta Porete*“ (Marguerite, keda kutsutakse Porete'ks). Seda kinnitab ka asjaolu, et „Porete“ nime ei ole 13. ega 14. sajandi Hainaut' piirkonnast säilinud allikates kunagi isiku ees- või perekonnanimena mainitud. Vt pikemalt: **R. E. Lerner**. *New Light on The Mirror of Simple Souls*, lk 92–93.

¹¹⁸ **R. E. Lerner**. *New Light on The Mirror of Simple Souls*, lk 92; **S. Kocher**. *Allegories of Love*, lk 22; **I. de Gier**. *Text as Authority*, lk 128; **J. L. Trombley**. *A Diabolical Voice: Heresy and the Reception of the Latin Mirror of Simple Souls in Late Medieval Europe*. New York: Cornell University Press, 2023, lk 7.

¹¹⁹ **R. E. Lerner**. *New Light on The Mirror of Simple Souls*, lk 93–94.

¹²⁰ Fontaine'i Godfrey – üks kolmest teoloogist, kes Marguerite'i teosele oma heakskiidu andis. Ta sai seda teha alles pärast 1285. aastat. Cambrai piiskop, kes lasi Marguerite'i teose avalikult põletada, oli ametis aastatel 1296–1306, vt: **R. E. Lerner**. *New Light on The Mirror of Simple Souls*, lk 93–94. Vt lähemalt: *infra*, alapeatükk 3.3 Kohtuprotsess.

¹²¹ **B. McGinn**. *The Flowering of Mysticism*, lk 245.

¹²² **J. Juilfs**. “Reading the Bible Differently”: Appropriations of Biblical Authority in an Heretical Mystical Text, Marguerite Porete's *The Mirror of Simple Souls*. – *Religion and Literature* 2010, Vol 42, No ½, “Something Fearful: Medievalist Scholars on the Religious Turn”, lk 77–100; **M. Lichmann**. Marguerite Porete's *Mirror for Simple Souls: Inverted Reflection of Self, Society, and God*. – *Studia mystica* Dd 1995, Vol. 16, lk 10.

Teisalt ei saa ka välistada, et need tekstid võisid naiseni jõuda juba prantsuse keelde tõlgituna.¹²³

Teine võimalik selgitus Marguerite'i võimalikule hariduslikule taustale ja kirjaoskusele peitub begiinide liikumises. Mitmed Marguerite'i eeldatavas sünnikohas Hainaut' krahvkonnas tegutsenud begiinide kogukonnad¹²⁴ võimaldasid noortel neidudel õppida ladina keelt ja omandada usuõpetuse algtõed, aga ka kohalikus keeles lugemist ja kirjutamist.¹²⁵ Begiinid võisid nende teadmiste omandamiseks koguneda ka suurema autoriteediga naisõpetaja (*magistra*) juhendamise alla. Margerite'i kirjutamisstiili analüüsinud teoloog Wendy Farley on oma uurimistulemuste põhjal esitanud hüpoteesi, et Marguerite oli üks sellistest naisõpetajatest. Tema hinnangul osutab naise kirjutamisstiil ka sellele, et Marguerite oli saanud vaimuliku sisuga õpetust.¹²⁶

12.–13. sajandi Lääne-Euroopas olid haridusvõimalused reeglina kättesaadavad vaid jõukamat päritolu, peamiselt ühiskondliku eliidi seast pärit tütarlastele – õpetati esmalt kodus lugemist ning mõnel juhul ka kirjutamist, sageli vernakulaarkeeles. Sõltuvalt seisuslikust päritolust ning vanemate soovist ja võimalustest sai haridusteed jätkata näiteks kihelkonnakiriku juures asuvas koolis või mõnes konvendikoolis. Viimastes õpetati tavaliselt ladina keelt ja liturgiliste tekstide abil Piibli tundmist, mõnikord aga ka antiikkirjandust ning algteadmisi kvadriiviumist (s.o aritmeetikast, geomeetriast, muusikast ja astronoomiast).¹²⁷

Marguerite Porete' biograafia viitab sellele, et oma prantsuse ja ladina keele oskuse võis ta omandada just kohalikus koolis õppides. Näiteks tegutsesid Valenciennes' nii begiinide kogukonna kool¹²⁸ kui augustiinlaste kapiitli juures Püha Johannese kool.¹²⁹ Ajalookirjutuses ollakse valdavalt ühel arvamusel, et Marguerite pärines aadlisoost.¹³⁰ Sellele osutavad tema

---

¹²³ S. L. Field. The Beguine, the Angel, and the Inquisitor, lk 29; Z. Kocher. Literary Sources of *The Mirror of Simple Souls*. – W. R. Terry, R. Stauffer (koost). A Companion to Marguerite Porete and The Mirror of Simple Souls. Leiden: Brill, 2017, lk 96–120.

¹²⁴ W. Farley. The Thirst of God, lk 34; W. Simons. 'Staining the Speech of Things Devine', lk 85–110.

¹²⁵ W. Simons. Cities of Ladies, lk 82; S. L. Field. The Beguine, the Angel, and the Inquisitor, lk 30–31.

¹²⁶ W. Farley. The Thirst of God, lk 34.

¹²⁷ M. Aurell (tlk. J. C. Khalifa, J. Price). The Lettered Knight – Knowledge and Aristocratic Behavior in the Twelfth and Thirteenth Centuries. Budapest: Central European University Press, 2017, lk 184–189, 196–202.

¹²⁸ S. L. Field. Reassessing the Links between „The Women's Religious Movement“ and „The Origins of a Religious Literature in the Vernacular“ in France. – J. K. Deane, A. E. Lester (toim). Between Orders and Heresy. Rethinking Medieval Religious Movements. Toronto: University of Toronto Press, 2022, lk 191; S. L. Field, The Beguine, the Angel, and the Inquisitor, lk 30.

¹²⁹ S. Kocher. Allegories of Love, lk 27.

¹³⁰ Vt nt: B. Newman Annihilation and Authorship, lk 614–617 ja S. L. Field. The Beguine, the Angel, and the Inquisitor, lk 28–30.

põhjalikud teadmised õukonnakirjandusest,¹³¹ piiblist, ning kaasaja mõningate olulisemate õpetlaste (sh: Bernard Clairvaux’st; šoti päritolu augustiinlane, Pariisi Püha Viktori konvendiga seotud Richard, Liège’ist pärinev Guillaume de Saint-Thierry) teostest,¹³² samuti oli naisel võimalus suhelda kolme teoloogiliselt autoriteetse vaimulikuga.¹³³ Selle põhjal järeldan, et Marguerite’il oli võimalus omandada vajalikud teadmised ja kirjutada oma teos „Lihtsate hingede peegel“ just tänu pärinemisele ühiskondliku eliidi, võimalik, et ka aadli seast. Sarnaselt naise elulugu uurinud ajaloolastega olen aga sunnitud tõdema, et julgemaid oletusi tema täpse perekondliku päritolu kohta teha ei saa.

Kuigi Marguerite’i seostatakse sageli vaid begiinidega, osutavad tema teoses leiduvad read võimalikele pingetele omaenda mõttekaaslastega. Nagu on märkinud Maria Lichtmann, esitab Marguerite teose lõpuosas retoorilise küsimuse, mida arvaksid tema teksti kohta begiinid ja teised vaimulikud. Naine tõdeb, et kuna ta on kirjutanud jumaliku armastuse olemusest väljaspool nende mõistust, peavad isegi begiinid teda eksiteele sattunuks.¹³⁴ See kirjakoht, milles Marguerite osutab oma võimalikule võõrandumisele begiinidest, loob tausta Marguerite’i teose kesksele sisule – kontemplatiivsele käsitlusele jumalikust armastusest, mis ületab ratsionaalse mõistmise piirid.

3.2 „Lihtsate hingede peegel“

„Lihtsate hingede peegel“ esitab hinge müstilist ühinemist Jumalaga, mille kirjeldamisel jääb mitte-diskursiivne/n-ö otsene keel puudulikuks, ebatäpseks. Teose keskmes on hinge „annihilatsioon“ – täielik sisemine vabanemine isiklikust tahtest, mõistusest ja igatsusest, mille kaudu saavutatakse ühtsus Jumalaga.¹³⁵ Teos koosneb 139-st peatükist ja põhineb dialoogil, kus osaleb 49 allegoorilist tegelast – nende seas kõige olulisemad Hing, Mõistus ja Armastus. Dialoogivorm ei ole pelgalt esteetiline valik, vaid teenib konkreetset eesmärki:

---

¹³¹ Näiteks: Aleksandri-romaan (*Res gestae Alexandri Macedonis*) ja roosiromaan (*Le Roman de la Rose*). Vt: **S. L. Field**. The Beguine, the Angel, and the Inquisitor, lk 29; **W. Simons**. ‘Staining the Speech of Things Devine’, lk 92–97; **M. Lichtmann**. Marguerite Porete’s Mirror for Simple Souls, lk 13;

S. Kocher. Allegories of Love, lk 68, 89 – 91; **A. Hollywood**. The Soul as a Virgin Wife, lk 88.

¹³² **S. L. Field**. Debating the Historical Marguerite Porete. – W. R. Terry, R. Stauffer (koost). A Companion to Marguerite Porete and *The Mirror of Simple Souls*. Leiden: Brill, 2017, lk 24.

¹³³ Vt lähemalt: *infra*, alapeatükk 3.3 Kohtuprotsess.; **B. Newman**. Annihilation and Authorship, lk 616.

¹³⁴ **M. Lichtmann**. Marguerite Porete’s Mirror for Simple Souls, lk 12.

¹³⁵ **A. Hollywood**. Sensible Ecstasy, lk 95–97.

see kehastab ja vahendab vaimset protsessi, mille keskmes on hinge tahte „hävitamine“, et see saaks sulanduda jumalikku tahet järgivasse olekusse. Hinge teekond käib läbi seitsme etapi, alates jumalikust puudutusest kuni isikliku mina kadumiseni ning täieliku ühenduseni Jumalaga – seisundini, mida ei saa ratsionaalselt seletada, kuid mida tekst püüab allegooriliste vestluste kaudu siiski vahendada. Kuigi teekond ei kujune ühtlase loogilise arenguna, annab teose peatükk 118¹³⁶ süsteemse ülevaate selle protsessi seitsmest etapist. Loo edenedes lükkab Hing kõrvale Mõistuse ja Voorused ning laseb end juhtida Armastusel – vaid läbi tema (Armastuse) on võimalik jõuda Jumalaga ühinemiseni.¹³⁷ Teksti ülesehitus ning selle eneseteadlik vorm osutavad Marguerite'i kõrgetasemelisele kirjutamisoskusele ja tema teadlikkusele keele ja väljenduse rollist vaimulikus kogemuses.¹³⁸ Tema teose käsikirjade kaasaegne levik aga kinnitab, et tema sõnumit mõisteti ja see kõnetas inimesi ka väljaspool ametlikke vaimulikke struktuure.¹³⁹

Suzanne Koscheri hinnangul erineb „Lihtsate hingede peegel“ keskaegsete naismüstikute üldisest kehakesksest suunast. Kui paljude hiliskeskaegsete naisautorite tekstides oli keskne kehaline kogemus – Kristuse ihu, haavade ja vere kujutamine –, siis Marguerite keskendub vaimu ja hinge sfääridele.¹⁴⁰ Keha ei ole tema teoloogias esmane ning kehametafoore kasutab ta pigem sümboolselt kui otseselt. Allegooriline stiil võimaldab tal käsitleda hinge täielikku muundumist ja ühinemist Jumalaga, füüsilist valu või askeetlikku kogemust vältides. Seda illustreerib Marguerite ilmekalt veemetafooriga (peatükk 82, lõik 6, rida 11),¹⁴¹ kus hinge võrreldakse jõega, mis naaseb tagasi merre – samasse allikasse, kust ta pärineb. See tähistab identiteedi ja nime ajutist loovutamist, et saavutada taasühinemine algallikaga. Nii säilib substant/olemus, kuid eristuv vorm kaob. Marguerite'i jaoks on hinge „annihilatsioon“ mitte

---

¹³⁶ **E. L. Babinsky** (toim. B. McGinn). *Marguerite Porete: The Mirror of Simple Souls*. New York: Paulist Press, 1993, lk 189–194.

¹³⁷ **I. de Gier**. *Text as Authority: Marguerite Porete's *Mirouer des Simples Ames**. – V. Fraeters, I. de Gier (toim). *Mulieres Religiosae: Sharping Female Spiritual Authority in the Medieval and Early Modern Periods*. Turnhout: Brepols, 2014, lk 129; **E. A. Holmes**. *Flesh Made Word*, lk 133–134; **C. Wronski-Mayersak**. *Dialogic Melting: Representing Mystical Union and Its Instability in Marguerite Porete's *Mirror of Simple Souls**. – *Viator* 2011, Vol. 42, No. 2, lk 158.

¹³⁸ **C. M. Bothe**. *Writing as Mirror in the Work of Marguerite Porete*. – *Mystics Quarterly* 1994, Vol. 20, No. 3, lk 105–108.

¹³⁹ **I. de Gier**. *Text as Authority*, lk 147–148.

¹⁴⁰ **S. Kocher**. *Allegories of Love*, lk 179–180; **M. G. Sargent**. *Marguerite Porete*. – A. Minnis, R. Voaden (toim). *Medieval Holy Woman in the Christian Tradition, c. 1100 – c. 1500*. Turnhout: Brepols, 2010, lk 293–294.

¹⁴¹ **E. L. Babinsky** (toim. B. McGinn). *Marguerite Porete: The Mirror of Simple Souls*. New York: Paulist Press, 1993, vt eriti ptk “How this Soul is unencumbered in her four aspects,” lk 157–158.

traagiline kaotus, vaid rõõmus naasmine jumalikku ühtsusesse.¹⁴² Samas eeldab selline täielik eneseloovutus esmalt tugevat eneseteadvust – ainult hing, kes valdab oma tahet, saab sellest loobuda. Teekond liigub aktiivsest armastamisest passiivsesse armastatu olekusse ja lõpeb eristuse kadumisega hinge ja Jumala vahel. Marguerite mõtestab inimese identiteeti ja tahet kui vahendit jumaliku eesmärgi saavutamiseks.¹⁴³ Marguerite'i teoses esitatud ideed olid oma aja kontekstis silmatorkavalt uuenduslikud. Tema arusaam hingest, kes vaimse vabaduse saavutamiseks loobub nii isiklikust tahtest, voorustest kui ka lootusest taevasele lunastusele, nihutas kaasaegse religioosse mõtte piire. Jumala armastus oli tema jaoks lõplik eesmärk, mitte vahend lunastuse pälvimiseks.¹⁴⁴

Amy Hollywood on kirjeldanud, et nii Marguerite'i ideid kasutanud kui edasi arendanud Meister Eckharti (u 1260–u 1328) teoloogiline lähenemine erineb tugevalt nende kaasaegsetest: nii Marguerite kui Meister Eckhart eelistavad ekstaatilistele nägemustele või kehalisele kannatusele apofaatilist, vaikuse ja sisemise tühjuse kaudu toimuvat Jumala kogemist. Sel viisil tõlgendatuna nihkub vaimsuse kese kogemuselt enese annihileerimisele – teekonnale, kus lunastus toimub mitte läbi valu, vaid minast täielikult loobumise kaudu.¹⁴⁵ Apofaatiline vaimsus avaldub Marguerite'i kirjutamisviisis, mis tõdeb, et Jumalat ei saa sõnades ammendavalt väljendada. See aga ei tähenda vaikimist kirjutamise asemel, vaid kirjutamist kui teekonda vaikuse ja sõnadest loobumise suunas (*via negativa*).¹⁴⁶ Just kirjutamine ise toimib nagu redel: teos ise kutsub lugejat läbima sisemist teekonda, mille kaudu Hing lahustub Jumala tahtesse.¹⁴⁷ Samas peegeldab Marguerite'i teos lisaks teoloogilisele sisule ka autori teadlikkust kirjutamisest ja tekstiloome protsessist – teos on mõeldud nii lugemiseks kui suuliselt ette kandmiseks – ning kutsub lugejat aktiivselt kaasa mõtlema.

Arvan, et kuigi „Lihtsate hingede peegel“ sisaldab kiriku ametlike õpetustega vastuollu minevaid ideid nagu hinge vabanemine maistest voorustest, sakramentidest ja mõistusest, ei olnud Marguerite'i eesmärk Jumalast eemalduda, vaid viia hing sügavaima ühtsuseni Jumalaga. Tegelikult pürgisid nii Marguerite kui ka vaimulike ordude esindajad samas suunas

---

¹⁴² S. Kocher. Allegories of Love, lk 183–184; C. Wronski-Mayersak. Dialogic Melting, lk 164–165; E. A. Holmes. Flesh Made Word, lk 131.

¹⁴³ S. Kocher. Allegories of Love, lk 188.

¹⁴⁴ I. de Gier. Text as Authority, lk 130–131.

¹⁴⁵ A. Hollywood. Sensible Ecstasy, lk 97.

¹⁴⁶ C. Wronski-Mayersak. Dialogic Melting, lk 161–162.

¹⁴⁷ M. G. Sargent. Marguerite Porete, lk 297.

– jumaliku armastuse ja hinge pääsemise poole –, nad lihtsalt tegid seda erinevate teoloogiliste vahenditega, sh olid erinevad nende valitud meetodid ja keelekasutus. Selles diskussioonis on aga peamine, et Marguerite'i töö esindab teoloogilist seisukohta, kus lunastus on võimalik ilma kiriku vahendusega. Just see muutis ta õpetuse ametlikus vaates ohtlikuks. Tema hukkamine ei olnud aga tingitud pelgalt teoloogilistest erimeelsustest kirikuga, vaid sellel oli ka sügav poliitiline kontekst.

3.3 Kohtuprotsess

Suurem osa teabest Marguerite'i üle peetud kohtuprotsessi ja sellele eelnenud sündmuste kohta pärineb seitsmest 1310. aastal koostatud ja tänini säilinud dokumendist, mis loodi tema hukkamiseni viinud inkvisitsiooniprotsessi käigus. Vastavalt tuleb nendes dokumentides esitatud süüdistustesse suhtuda kriitiliselt – need kajastavad tema inkvisiitori Pariisi Guillaume (surn. 1314)¹⁴⁸ vaatenurka.¹⁴⁹

Millalgi ajavahemikus 1296–1305 võttis Cambrai' piiskop Gui II Collemezost¹⁵⁰ Valenciennes' Marguerite'i vahi alla, keelas tal teoses esitatud õpetust levitada ning lasi seejärel teose avalikult linnaväljakul põletada.¹⁵¹ Juhul kui Marguerite peaks antud käsku ignoreerima, ähvardas piiskop teda ekskommunikatsiooniga.¹⁵² Naine jätkas siiski oma ideede levitamist suuliselt, näiteks inimestega vesteldes. Medievist Suzanne Koscheri arvates kirjutas ta oma teosest uue versiooni kas peast või mõne talle alles jäänud käsikirja põhjal. Historiograafias valitseb ka üksmeel tõdemuses, et juba Marguerite'i eluajal levis mitu erinevat „Lihtsate hingede peegli“ käsikirjalist versiooni. Sellele osutab tõsiasi, et ka inkvisitsiooniprotsessi dokumentides on mainitud teose mitme käsikirja olemasolu. Ei saa välistada, et Marguerite võis ise olla seotud varaste käsikirjade loomise või kontrollimisega. Pariisi Guillaume' jaoks oli teose käsikirjaline levik aga oluline tõend Marguerite'i allumatusest piiskopi esmastele keeldudele, eriti pärast naisele selgelt väljendatud hoiatust ta allumatuse korral kiriklikust osadusest välja heita.¹⁵³

---

¹⁴⁸ Pariisi Guillaume oli dominiiklasest preester ja teoloog ning kuningas Philippe IV Ilusa pihhiisa.

¹⁴⁹ S. L. Field. Debating the Historical Marguerite Porete, lk 9.

¹⁵⁰ S. L. Field. The Beguine, the Angel, and the Inquisitor, lk 39.

¹⁵¹ W. C. Jordan. Unceasing Strife, Unending Fear, lk 33.

¹⁵² S. Kocher. Allegories of Love, lk 29; R. E. Lerner. Heresy of the Free Spirit, lk 71.

¹⁵³ S. Kocher. Allegories of Love, lk 32.

Marguerite andis oma teose kolmele vaimulikule hindamiseks, ajaloolane S. L. Field on oletanud, et see toimus ajavahemikus 1300–1303. Nendeks vaimulikeks olid frantsisklane Johannes/Jean Quaregnon'ist, Villers' tsistertslaste kloostris kantor Dom Franc ja viimaks Pariisi Ülikooli ilmikust teoloogiaprofessor ja õpetlane Fontaine'i Godfrey¹⁵⁴ (surn. 1306/1309). Nende hinnangul ei olnud teos kiriku õpetusega vastuolus ning Marguerite lisas nende heakskiitvad hinnangud teose uue käsikirja epilooži.¹⁵⁵ Justine L. Trombley arvates sisalduvad need teose peatükkides 123–139.¹⁵⁶ Marguerite'i otsus need oma teosele lisada näitab, et ta ise ei pidanud end hereetikuks, vaid uskus, et tema õpetus on tõesti kooskõlas kiriku ametlike dogmadega. Võimalik, et see oli ka põhjus, miks naine käsikirja uut epilooži vaimulike arvamustega täiendas – nii sai ta levitada teost kui teksti, mis on kooskõlas kiriku ametliku õpetusega. Seeläbi võis naine ka loota vältida edasisi vastuolusid kirikuga.

Millalgi ajavahemikus 1306–1308 andis Marguerite oma teose sisuliseks hindamiseks ka Châlons-sur-Marne'i piiskopile Jean de Châteauevillain'ile. Viimane teadis, et Cambrai' piiskop oli varasemalt Marguerite'i teose kui kiriku õpetusega vastuollu mineva teksti hukka mõistnud. Valenciennes' ei kuulunud aga piiskop Jean'i jurisdiktsiooni alla, mistõttu ta pöördus küsimusega Lorraine'i inkvisiitori Ralph Lingy' poole. Inkvisiitor laskis Marguerite'i (arvatavasti 1308. aasta alguses)¹⁵⁷ teist korda arreteerida. Hiljem kaasas ta juhtumi menetlemisse ka järgmise Cambrai' piiskopi Marigny' Philippe'i.¹⁵⁸ Marguerite'i süüdistati uuesti oma teose levitamises.¹⁵⁹ 1308. aasta sügiseks anti naine inkvisiitori Pariisi Guillaume' kohtuvõimu alla.¹⁶⁰ Selle ajavahemiku jooksul kui Marguerite oli Pariisi Guillaume järelvalve all¹⁶¹ (u 1308–1310), keeldus naine talle esitatud küsimustele vastamast ega nõustunud andma tema ametlikuks ülekuulamiseks vajalikku vannet.¹⁶²

---

¹⁵⁴ Vt pikemalt: **S. L. Field**. The Master and Marguerite: Godfrey of Fontaines' praise of *The Mirror of Simple Souls*. – *Journal of Medieval History* 2009, Vol. 32, lk 136–149.

¹⁵⁵ **S. L. Field**. The Beguine, the Angel, and the Inquisitor, lk 49, 54.

¹⁵⁶ **J. L. Trombley**. Self-Defence and Its Limits in Marguerite Porete's *Mirror of Simple Souls*. – *Nottingham Medieval Studies* 2019, Vol. 63, lk 131.

¹⁵⁷ **S. L. Field**. The Inquisitor Ralph of Lingy, Two German Templars, and Marguerite Porete. – *Journal of Medieval Religious Cultures* 2013, Vol. 39, No. 1, lk 11.

¹⁵⁸ **S. L. Field**. The Beguine, the Angel, and the Inquisitor, lk 55–57.

¹⁵⁹ **R. E. Lerner**. Heresy of the Free Spirit, lk 71–72; **W. C. Jordan**. Unceasing Strife, Unending Fear, lk 33–34.

¹⁶⁰ **S. L. Field**. The Beguine, the Angel, and the Inquisitor, lk 61.

¹⁶¹ Marguerite'i hoiti vangistuses Pariisis, tõenäoliselt mõnes kiriklikus asutuses või kloostris ruumides (täpne asukoht ei ole teada). Enamik allikaid viitab, et ta viibis 1,5–2 aastat Guillaume' järelvalve all. Seega hoiti teda tõenäoliselt dominiiklaste kloostris või mõnes sarnases paigas.

¹⁶² **R. E. Lerner**. Heresy of the Free Spirit, lk 71; **E. A. Holmes**. *Flesh Made Word*, lk 129.

Kohtuprotsess Marguerite'i üle algas 11. aprillil 1310. aastal. Kuivõrd otseseid tunnustajaid naise vastu ei olnud, koostas inkvisiitor Marguerite'i teose põhjal süüdistusartiklite loetelu ja esitas need Pariisi Ülikooli kahekümne ühele teoloogiaõppejõule, kes kogunesid Saint-Mathurini kloostris, et inkvisiitori poolt valitud katkendite põhjal oma otsus langetada.¹⁶³ Robert E. Lerner on avaldanud arvamust, et Marguerite'i kohtuprotsessi eel olid naise kohtumõistjate käsutuses vaid inkvisiitori välja valitud lõigud tema teose terviktekstist. Seega tugineti süüdistuses vaid mitmele kontekstist välja rebitud lõigule Marguerite'i teosest.¹⁶⁴ Selline valikuline esitlusviis soodustas naise ideede tõlgendamist hereetilistena ning muutis paratamatult kogu kohtumenetluse erapoolikuks.¹⁶⁵ Neid teose terviktekstist kontekstiväliselt esitatud katkendeid oli kokku viisteist, millest tänapäeva uurijad on aga suutnud kindlaks teha vaid kolm.¹⁶⁶ Kahe katkendi ümberkirjutus on säilinud Therines' Jacques'i (üks kahest kloostrikohtumisel osalenud notarist) kirja pandud Saint-Mathurini kloostris toimunud kohtumise kokkuvõttes. Kolmandat tekstiväljavõtet on mainitud Saint-Denis' kloostris kroonikas.¹⁶⁷

Need kolm väljavõtet on:¹⁶⁸

1. „Et hävitatud hing annab loa voorustele ega ole enam nende alluvuses, sest hingel pole sellest kasu, vaid pigem voorused täidavad [hinge] käske/soove.“¹⁶⁹
2. „Et Looja/Jumala armastuses hävitatud hing, ilma südametunnistusega ja kahetsusega, võib ja peakski loovutama/andma loodusele mida iganes ta otsib ja ihaldab.“¹⁷⁰
3. „Selline hing ei hooli Jumala lohutusest ega kingitustest, ja ei peaks hoolima ega saagi [hoolida], sest [selline hing] keskendub täielikult Jumalale, sest vastupidiselt see takistaks päriselt Jumalale keskendumist.“¹⁷¹

¹⁶³ **T. J. Tice.** “Containing Heresy and Errors”: Thomas of Bailly and the Condemned Extracts of the “Mirror of Simple Souls”. – *The Catholic Historical Review* 2018, Vol. 104, No. 4, lk 614–635.

¹⁶⁴ **R. E. Lerner.** *Heresy of the Free Spirit*, lk 75.

¹⁶⁵ **W. C. Jordan.** *Unceasing Strife, Unending Fear*, lk 34.

¹⁶⁶ **M. G. Sargent.** *The Annihilation of Marguerite Porete*, lk 256; **T. J. Tice.** “Containing Heresy and Errors”, lk 616.

¹⁶⁷ **T. J. Tice.** “Containing Heresy and Errors”, lk 616–617.

¹⁶⁸ **S. L. Field.** *The Beguine, the Angel, and the Inquisitor*, lk 128.

¹⁶⁹ Inglise k: „That the annihilated soul gives license to the virtues and is no longer in servitude to them, because it does not have use for them; but rather the virtues obey [its] commands.“

¹⁷⁰ Inglise k: „That the soul annihilated in the love of the Creator, without blame of conscience or remorse, can and ought to concede to nature whatever it seeks and desires.“

¹⁷¹ Inglise k: „That such a soul does not care about the consolations of God or his gifts, and ought not to care and cannot, because [such a soul] has been completely focused on God, and thus its focus on God would then be impeded.“

Illustreerimaks, kuidas Marguerite'i teoses leidub vastuolulisena mõjuvaid löike, tsiteerin järgmist katkendit peatükist 81: Kuidas [see] Hing ei tunne muret enese, ega enda ligimese, ega isegi Jumala pärast. Peatüki alguses ütleb tegelane Armastus: „Nüüd See Hing, ütleb Armastus, saab oma õige nime tühjusest, milles ta viibib. Ja kuna tal pole midagi, ei hooli ta millestki, ei iseendast, ei oma ligimesest ega isegi mitte Jumalast endast.“¹⁷² Ka see üksik tsitaat võib, tõepoolest, kontekstiväliselt tõlgendades jätta näiteks inkvisiitorile mulje kiriku õpetuse keskse käsitluse – ligimesearmastuse ja Jumala armastamise ja austamise – vastasusest, isegi eitamisest. Teose kui terviku kontekstis selgitab see kirjakoht aga hoopiski müstilist seisundit, kus hing on täielikult vaba oma tahtest ja sulandunud jumalikku tahtesse, s.o seisundit, kus armastus pole enam moraalne ega tunnetuslik akt, vaid olemuslik kohalolu.¹⁷³

Just selline keeleline ja teoloogiline mitmeti mõistetavus võis muuta Marguerite'i teksti inkvisitsioonikohtu hinnangul ohtlikuks. Teisalt ei saa välistada ka võimalust, et Pariisi Guillaume valis teosest inkvisitsioonikohtunikele esitamiseks teadlikult just sellised tekstikatkendid, mille pinnalt oli naise süüdimõistmist lihtne saavutada. Seejuures võis ta lähtuda mitte üksnes teoloogilistest kaalutlustest, vaid ka ilmaliku võimu huvidest. Oluline on ka märkida, et inkvisitsioonikohtule esitati need tekstikatkendid ladina keelde tõlgituna – seegi tingis paratamatult erinevuse vana-prantsuse keelse originaaltekstiga.¹⁷⁴

Kohtuprotsessi lõppedes kuulutati Marguerite'i teos sellest valitud tekstikatkete põhjal hereetilisteks, naine ise aga „tagasilangenud hereetikuks“. 31. mail 1310 määras Pariisi Guillaume naisele karistuseks põletamise tuleriidal. Naine põletati 1. juunil Pariisi avalikul hukkamisplatsil, *Place de Greve*'il.¹⁷⁵ Marguerite'i järeleandmatus, tema teose mõju ja kohtuprotsessi ajastus – aeg, mil Prantsuse kuningavõim sekkus aktiivselt kiriklikesse küsimustesse, sh Templiordu likvideerimisse – võisid kõik kaasa aidata sellele, et temast sai pretsedenti loov ja teistele hoiatav näide.¹⁷⁶

---

¹⁷² Inglise k: „Now This Soul, says Love, has her right name from the nothingness in which she rests. And since she has nothing, she is concerned about nothing, neither about herself, nor about her neighbors, nor even about God Himself.“ – E. L. Babinsky (toim. B. McGinn). Marguerite Porete: The Mirror of Simple Souls, lk 156–157.

¹⁷³ I. de Gier. Text as Authority, lk 147–148; A. Hollywood. The Soul as a Virgin Wife, lk 107–109; J. M. Robinson. Nobility and Annihilation in Marguerite Porete's Mirror of Simple Souls, lk 42–49.

¹⁷⁴ S. L. Field. The Beguine, the Angel, and the Inquisitor, lk 127–128.

¹⁷⁵ R. E. Lerner. Heresy of the Free Spirit, lk 71–72; W. Farley. The Thirst of God, lk 35–39.

¹⁷⁶ W. C. Jordan. Unceasing Strife, Unending Fear, lk 34; E. L. Babinsky (toim. B. McGinn). Marguerite Porete: The Mirror of Simple Souls, lk 25–26.

Henry A. Kelly hinnangul oli Marguerite Porete' juhtumi menetlemine, sh kohtuprotsessi läbiviibimine vastuolus kehtiva kanoonilise õigusega ja inkvisiitor Pariisi Guillaume ei järginud hereesiajuhtumite menetlemiseks kiriklikult kehtestatud reegleid. Guillaume ei esitanud Marguerite'ile kunagi ametlikku süüdistust, vaid nõudis temalt oma süü vandega kinnitamist. See oli aga vastuolus *ordos juris*-e ehk õiglase menetluse põhimõttega, mille kohaselt peab kohtualune teadma, milles teda süüdistatakse, ja tal peab olema võimalus end kaitsta.¹⁷⁷ Marguerite'il oli täielik õigus keelduda vannet andmast või end süüdi tunnistamast – seda aga kasutasid inkvisiitorid tema vastu ära. Naise süü tõestamiseks kasutati ka anonüümsete tunnistuste kogumist, samuti kasutati tõendina sisuliselt pelgalt fakti tema teose olemasolust, tervikteksti sisu hindamata.¹⁷⁸ Kuivõrd kohtuprotsessist on säilinud vaid otsus ja hilisemad erapoolikud ekspertarvamused, on võimalik, et kohtudokumente ei koostatud juba kaasajal korrektselt või need hävitati teadlikult.¹⁷⁹ Tagantjärele esitles Pariisi Guillaume protsessi aga ametliku inkvisitsioonina.

Selles kontekstis on tähelepanuväärne asjaolu, et õiguslikult samavõrd problemaatiliselt oli korraldatud ka templirüütlike ülekuulamine 1307. aastal. See oli menetlus, mida oli samuti juhtinud ja suunanud Pariisi Guillaume. Templirüütlike vastases protsessis järgis inkvisiitor sama tegevusmustrit; muuhulgas sunniti kahtlusaluseid end vandega süüdi tunnistama ilma, et neile oleks eelnevalt esitatud sisuliselt põhistatud süüdistus. Vastavalt on nii Templiordu kui Marguerite'i üle peetud kohtuprotsesse uurinud ajaloolane Henry A. Kelly sedastanud, et mõlemas menetluses eksiti kanoonilise õiguse normide vastu ning mõlema protsessi käik oli märkimisväärselt mõjutatud Pariisi Guillaume' isiklikest huvidest ja tema muuhulgas ilmaliku võimu huve teenivatest eesmärkidest.¹⁸⁰

Marguerite'i kohtuprotsess oli sündmus, millel oli palju tahke ja milles osalesid mitmed kiriklikud ja ilmalikud aukandjad. Protsessi dokumenteerisid kirjutajatena notarid Jacques de Vertus ja Evens Phili, kes olid kohal, kui teoloogid oma otsuse langetasid.¹⁸¹ Kohtumõistmisest Marguerite'i üle (11. aprillil 1310) võtsid teadaolevalt osa Notre Dame'i kanoonikud Simon Guiberville'st, Thomas Bailly'st, William Alexandri ja Jean Gentist,

---

¹⁷⁷ H. A. Kelly. Inquisitorial Deviations, lk 945–948.

¹⁷⁸ *Ibid.*, lk 938–939, 964.

¹⁷⁹ *Ibid.*, lk 967.

¹⁸⁰ *Ibid.*, lk 936–973, 964.

¹⁸¹ S. L. Field. The Beguine, the Angel, and the Inquisitor, lk 125; T. J. Tice. “Containing Heresy and Errors”, lk 615.

augustiini vennad Alexander Marciast, Gregorius Luccast ja Heinrich Friemariist, augustiinlased-koorihärrad Gerard Saint Victor'st, Jean Mont-Saint-Éloi'st ja Lawrence Dreux'st, benediktlane Pierre Saint-Denis'st, karmeliit Gerard Bolognast, tsistertsilased Jacques Dijon'ist ja Jacques Thérines't, dominiiklane Berengar Landorast, frantsisklased Jacobus Ascolist, Jean Clairmairais't ja Nicholas Lyra'st, ning ilmikud Jean Pouilly'st, Raoul de Hotot ja Roger Rosetost.¹⁸² Nendest üheksa – Thomas Bailly'st, Jean Gentist, Pierre Saint-Denis'st, Gerard Saint Victor'st, Jean Pouilly'st, Lawrence Dreux'st, Nicholas Lyra'st, Heinrich Friemariist ja Jacques Thérines't – olid osalenud ka templirüütlike ülekuulamisel 1307. ja 1308. aastal¹⁸³

Templirüütlike-vastane kohtuprotsess ning Marguerite Porete' üle peetud inkvisitsiooniprotsess olid sisuliselt kaks järjestikulist hereesiaprotsessi, mis olid suunatud nii kirikule kui ilmalikule võimule ohtlikuks peetud rühmituste ja isikute vastu. Samade vaimulike osavõtt mõlemast menetlusest osutab muuhulgas kohtumõistjate seotusele prantsuse kuningavõimuga ning nende kaasabile Philippe IV poliitiliste, sh kirikupoliitiliste eesmärkide täitmisel. Seda konteksti arvesse võttes võib tõdeda, et nii naismüstikute kui ka begiinide staatus ja saatus oli suuresti sõltuvuses nende suhestumisest võimustruktuuridega: neid aktsepteeriti või toetati juhul, kui nad ei sattunud konflikti kiriku või ilmaliku võimuga, vastasel juhul riskisid nad aga tagakiusamise, ka surma saatmisega.¹⁸⁴

---

¹⁸² **S. L. Field.** The Beguine, the Angel, and the Inquisitor, lk 126; **T. J. Tice.** “Containing Heresy and Errors”, lk 614.

¹⁸³ **S. L. Field.** The Beguine, the Angel, and the Inquisitor, lk 126–128; **W. J. Courtenay.** Gerard of Saint-Victor and Amiens 234. – Bulletin de Philosophie Médiévale 2009, Vol. 51, lk 57–58; **T. J. Tice.** “Containing Heresy and Errors”, lk 614–635.

¹⁸⁴ **A. Classen.** Mystical Visions and Spiritual Health. – Medieval Mysticism as a Platform for the Exploration of Human Spirituality and Happiness. The Transcendence of the Body in the Quest for the Godhead? – Studies in Spirituality 2015, Vol. 25, lk 119; **M. Lichmann.** Marguerite Porete's Mirror for Simple Souls, lk 5.

4 Vienne'i kirikukogu (1311–1312) ja begiinid

Kuigi ükski hiliskeskajegne ketserlik liikumine ei saavutanud 12.–13. sajandil Lõuna-Prantsusmaal ja Põhja-Itaalias tegutsenud kataritega võrreldavat mõju ja ulatust, pälvisid kõik kiriku ametlikest dogmadest kõrvale kalduvad usulised praktikad järk-järgult nii kiriku kui ka ilmaliku võimu tähelepanu.¹⁸⁵ Erilise tähelepanu ja kriitika alla sattusid just n-ö poolinstitutsionaalsed usulised liikumised nagu begiinid ja begardid. Nende väljaspool ametlikke ordusid toimiv vaimulik eluviis tekitas kirikus ja ilmalikes võimukandjates kahtlusi – ohustas see ju, vähemalt näiliselt, kiriku õpetuslikku ja sisemist ühtsust.¹⁸⁶ Esimesi sellesisulisi kahtluseid esitati juba 13. sajandil. Näiteks 1274. aastal süüdistas frantsiskaani munk Tournai' Gilbert (u 1200–1284) Lyoni II kirikukogul begiine Piibli liiga lohakas ja julges vernakulaarkeelses tõlgendamises.¹⁸⁷

Begiinide vagadusliikumise edasises ajaloos on üheks olulisimaks sündmuseks aga Vienne'i kirikukogu (1311–1312), mille raames vastu võetud otsused seadsid seniste usuliste liikumiste tegutsemisele märkimisväärsed piirangud. Kirikukogul vastu võetud kaks olulist dekreeti, *Ad nostrum* ja *Cum de quibusdam mulieribus*¹⁸⁸ käsitlesid spetsiifiliselt just begiinide eluviisi ja usulisi seisukohti.¹⁸⁹ Kuigi need võeti vastu juba Clemens V pontifikaadi ajal, avaldati dekreedid ametlikult alles 1317. aastal, järgmise paavsti Johannes XXII poolt.¹⁹⁰ Clemens V nime järgi said need tuntuks kui *Clementinae*.¹⁹¹ Dekreetidest sai oluline murdepunkt, mille järel hakkasid begiinide kogukonnad järk-järgult hääbuma. Kuivõrd tekstid said osaks kanoonilise õiguse korpusest, kinnistusid nende kaudu ka juriidilised raamid, mille kaudu hakati begiine ja nendega seonduvaid õpetuslikke suundumusi ametlikult hereetilistena käsitlema.¹⁹² Vienne'i kirikukogul vastu võetud otsustega kinnitati,

---

¹⁸⁵ **M. D. Bailey.** *Battling Demons. Witchcraft, Heresy, and Reform in the Late Middle Ages.* Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press, 2003, lk 54.

¹⁸⁶ **S. L. Field.** *The Beguine, the Angel, and the Inquisitor,* lk 201.

¹⁸⁷ **M. Liethmann.** *Marguerite Porete's Mirror for Simple Souls,* lk 6.

¹⁸⁸ **E. Makowski.** *When is a Beguine not a Beguine,* eriti lk 91–95.

¹⁸⁹ **J. Tarrant.** *The Clementine Decrees on the Beguines: Conciliar and Papal Versions.* – *Archivum Historiae Pontificiae*, Vol. 12. Leuven: Peeters Publishers, 1974, lk 302–306; **M. D. Bailey.** *Battling Demons,* lk 65.

¹⁹⁰ **K. Kerby-Fulton.** *Books under Suspicion. Censorship and Tolerance of Revelatory Writing in Late Medieval England.* Notre Dame: University of Notre Dame Press, 2006, lk 26–27.

¹⁹¹ **R. E. Lerner.** *Heresy of the Free Spirit,* lk 47.

¹⁹² *Ibid.*, lk 49.

et igaüks, kes propageerib õpetust, mis ei seo lunastuse pälvimist sõltuvusse kuulumisega kiriklikku osadusse, tuleb hukka mõista.¹⁹³

Cum de quibusdam mulieribus kritiseeris begiinide eluviisi, kuid ei kehtestanud vagadusliikumisele täielikku keeldu. Dekreedis väljendatud hukkamõist suunati eelkõige nende naiste vastu, kelle õpetus ja tegevus kaldus kõrvale kiriku ametlikust doktriinist.¹⁹⁴ Selle all mõeldi eelkõige neid naisi, kes „arutlevad ja jutlustavad Püha Kolmainsuse ja jumaliku olemuse üle ning avaldavad seisukohti, mis on katoliku usuga vastuolus.“¹⁹⁵ Samuti hoiatati nende eest, kes oma õpetusega „eksitavad lihtsaid inimesi.“¹⁹⁶ See kriitika ei puudutanud kõiki begiine, vaid neid konkreetseid vagadusliikumise esindajaid, kelle tegevuses nähti ohtu kiriku sisemisele ühtsusele. Vastavalt ei keelustatud dekreediga ka naiste jätkuvat osalemist mitte-institutsionaliseeritud vagadusliikumistes. Tekstis rõhutatakse, et ohtu ei näha naistes, „kes elavad korralikult oma ühismajades,“¹⁹⁷ soovides „eluviisi parandada ja teenida alandlikkuse vaimus Issandat“¹⁹⁸.

Teises dekreedis *Ad nostrum* sõnastati ametlikult „vaba vaimu“ hereesia kontseptsioon ning seostati see konkreetsete, kiriku seisukohalt ekslikeks peetavate usuliste õpetuste ja praktikatega.¹⁹⁹ Kuigi selles dokumendis leiavad käsitlemist nii begiinid kui begardid, on eriliselt terav kriitika suunatud „teatud uskmatute/mitte-uskuvate naiste vastu, keda rahvasuus kutsutakse begiinideks.“²⁰⁰ *Ad nostrum*is nõutakse nende eluviisi ja tõekspidamiste põhjalikku uurimist. Dekreedis on loetletud kaheksa konkreetset uurimist vajavat

---

¹⁹³ **J. Tarrant.** The Clementine Decrees on the Beguines, lk 303–304; **S. L. Field.** On Being a Beguine in France, c. 1300, lk 118–120.

¹⁹⁴ **R. E. Lerner.** Heresy of the Free Spirit, lk 47, 81; **S. L. Field.** Courting Sanctity, lk 211–212; **S. L. Field.** The Beguine, the Angel, and the Inquisitor, lk 197; **M. D. Bailey.** Religious Poverty, Mendicancy, and Reform in the Later Middle Ages. – Church History 2003, Vol. 72, No. 3, lk 463–466; **J. Tarrant.** The Clementine Decrees on the Beguines, lk 304; **E. L. Babinsky** (toim. B. McGinn). Marguerite Porete: The Mirror of Simple Souls, lk 10–11; **J. Kolpacoff Deane.** From Case Studies to Comparative Models, lk 53.

¹⁹⁵ Orig.: *de summa Trinitate ac divina essentia disputent et praedicent ac circa fidei articulos ecclesiastica sacramenta opiniones catholicae fidei introducant*, vt: **E. Makowski.** When is a Beguine not a Beguine, lk 91–92.

¹⁹⁶ Orig.: *multos super his decipientes simplices, eos in errors diversos inducant*, vt: **E. Makowski.** When is a Beguine not a Beguine, lk 91–92.

¹⁹⁷ Orig.: *sane per praedicta prohibere nequaquam intendimus quin, si fuerint fideles aliquae mulieres /.../ honeste in suis conversantes hispitiis*, vt: **E. Makowski.** When is a Beguine not a Beguine, lk 91–92.

¹⁹⁸ Orig.: *Poenitentiam agree voluerint virtutum Domino in humilitatis spiritu deservire*, vt: **E. Makowski.** When is a Beguine not a Beguine, lk 91–92.

¹⁹⁹ **R. E. Lerner.** Heresy of the Free Spirit, lk 47; **E. L. Babinsky** (toim. B. McGinn). Marguerite Porete: The Mirror of Simple Souls, lk 5. **J. Tarrant.** The Clementine Decrees on the Beguines, lk 305; **J. Kolpacoff Deane.** From Case Studies to Comparative Models, lk 53; **S. L. Field.** Courting Sanctity, lk 212.

²⁰⁰ Orig.: *quarundam infidelium mulierum, quae Beguinae vulgariter appellantur*, vt: **E. Makowski.** When is a Beguine not a Beguine, lk 93–95.

eksiarvamust, nende seas muuhulgas uskumus, et inimene võib saavutada nii kõrge vaimse seisundi, et temast saab „täiesti patuvaba“²⁰¹ ja ta „ei pea enam palvetama ega paastuma.“²⁰²

Kuigi Marguerite'i nime dekreedis *Ad nostrum* ei mainita, on mitmed uurijad osutanud sisulisele kattuvusele begiinidele omistatavate ekxiarvamuste ja Marguerite'i kohtuprotsessi ajal tema teosest esitatud katkendite vahel. Näiteks dekreedis kaheksanda ekxiarvamusena märgitud „Et missa pühitsushetkel tõusmine oleks ebatäiuslikkuse märk, kuna see katkestab kontemplatsiooni seisundi“²⁰³ seostatakse naise üle peetud kohtuprotsessil esitatud kirjakohtoga tema teosest „Et hävitatud hing annab loa voorustele ega ole enam nende alluvuses, sest hingel pole sellest kasu, vaid pigem voorused täidavad [hinge] kärke/soove.“²⁰⁴ Kahe kirjakohta sisuline vastavus osutab võimalusele, et *Ad nostrum* võis olla koostatud muu hulgas just Marguerite'i õpetusi ja teost silmas pidades.²⁰⁵

Nõnda saab Marguerite'i juhtumit käsitleda näitena, kuidas konkreetse isiku ideid kasutati ära selleks, et tugevdada kiriklikku kontrolli begiinide liikumise üle. Veelgi enam, Vienne'i kirikukogu töötas Prantsuse kuninga Philippe IV mõju all²⁰⁶ – kontsiilil osalesid aga mitmed samad teoloogid ja vaimulikud, kes olid osa võtnud ka Marguerite'i vastasest kohtuprotsessist (Jacques Thérines't, Gerard Bolognast, Jean Pouilly'st, Heinrich Friemarist, Berengar Landorast, Jacobus Ascolist).²⁰⁷

Vienne'i kirikukogu otsuseid ei saa aga käsitleda pelgalt teoloogiliste doktriinierinevuste määratlemise tulemusena. Hiliskeskaja hereetiliste liikumiste suhtes ilmnenud kartus tulenes, nagu uuemas historiograafias ka läbivalt rõhutatud, mitte niivõrd ohutundest, vaid institutsionaalsest ja poliitilisest ebakindlusest. Nii kiriku kui ka ilmaliku võimu tasandil kasutati süüdistusi ketserluses teadlikult vahendina vastaste maine kahjustamises, tegemata siinjuures vahet, kas tegemist on õpetuslike teoloogiliste erimeelsustega või lihtsalt

---

²⁰¹ Orig.: *penitus impeccabilis*, vt: **E. Makowski**. When is a Beguine not a Beguine, lk 93–95.

²⁰² Orig.: *ieiunare non oportet hominem nec orare*, vt: **E. Makowski**. When is a Beguine not a Beguine, lk 93–95.

²⁰³ Inglise keeles: *That it would be imperfection to rise at the elevation of the Body of Christ, since this would be a descent from the heights of contemplation*. Vt ka: **S. L. Field**. Courting Sanctity, lk 198.

²⁰⁴ **S. L. Field**. The Beguine, the Angel, and the Inquisitor, lk 128.

²⁰⁵ **S. L. Field**. The Beguine, the Angel, and the Inquisitor, lk 199; **J. Kolpacoff Deane**. From Case Studies to Comparative Models, lk 53; **J. Bradbury**. The Capetians. Kings of France, 987–1328. London: Continuum, lk 273.

²⁰⁶ **M. Barber**. The Trial of the Templars, lk 138; **J. Bradbury**. The Capetians, lk 273; **J. F. Kelly**. The Ecumenical Councils of the Catholic Church, lk 102–104; **S. Watson**. On Hospitals, lk 295–310; **F. D. Logan**. A History of The Church in the Middle Ages, lk 297–308.

²⁰⁷ **S. L. Field**. The Beguine, the Angel, and the Inquisitor, lk 193–194.

ebamugavate ühiskondlike gruppidega.²⁰⁸ Begiinide liikumise hukka mõistmine ei olnud seega vältimatu reaktsioon „ohtlikele“ naistele,²⁰⁹ vaid pigem osa ilmalike ja vaimulike võimukandjate katsest tugevdada moraalset kontrolli ühiskonna üle, mille keskmes ei olnud üksnes õpetuslikud, vaid vaieldamatult ka poliitilised tegurid.

---

²⁰⁸ **R. E. Lerner.** Heresy of the Free Spirit, lk 61, 68–69.

²⁰⁹ **J. Kolpacoff Deane.** From Case Studies to Comparative Models, lk 55–56.

5 Marguerite Porete' juhtum: analüüs

Marguerite Porete' juhtum ilmestab, et tema hereetikuna hukka mõistmine ei olnud pelgalt reaktsioon „valesti uskumisele,“ vaid peegeldas sügavalt 14. sajandi alguse poliitilist konteksti. Kuigi tema teoses „Lihtsate hingede peegel“ leidub teoloogiliselt mitmeti mõistetavaid seisukohti – näiteks käsitus hinge „annihilatsioonist“ – sobitusid need hiliskeskajegse katoliikliku müstitsitliku teoloogia üldisesse raamistikku.

Puuduvad allikad, mis annaksid alust oletuseks, et Marguerite oleks seadnud oma tegevusega sihiks kiriku õpetuse teadlikult ja tahtlikult kahtluse alla seadmise. Vastupidi – ta soovis pälvida oma teosele tunnustatud teoloogide heakskiitu, ja selle saanud, täiendas vastavalt teose sisu ning rõhutas selle kooskõla kiriku ametlike dogmadega. Probleem ei olnud mitte niivõrd tema teoloogilistes arusaamades, vaid kirja pandu valikulises, konteksti mitte arvestavas tõlgendamises. Tema vaimsuse määratlemine hereetilisena ei olnud seega dogmaatiline hinnang, vaid ideoloogiliselt suunatud protsess, kus teoloogiline argumentatsioon allus poliitilistele eesmärkidele. Vastavalt ei saanud Marguerite'ile osaks hukkamõist – ja tulesurm – mitte tema teose teoloogilise sisu, vaid ühiskondlike ja poliitiliste tegurite koosmõjul.

Seejuures kujunes olulisimaks mõjuteguriks Prantsusmaa kuninga Philippe IV kirikupoliitika, eelkõige valitseja initsiatiiv aktiivselt mõjutada või oma kontrollile allutada seni kiriku jurisdiktsiooni alla kuulunud valdkondi. Nende hulka kuulus ka jõuline sekkumine küsimusse, millised usulised ideed ja praktikad on õiged, millised aga valed – hereetilised. Kui varasemalt oli nii eri usuliste praktikate ketserlusena defineerimine kui ka nendega võitlemiseks kasutusele võetavate meetodite määratlemine olnud selgelt kiriku ülesanne, siis tänu prantsuse kuninga tegevusele kujunes sellest eelkõige ilmaliku võimu poliitiline tööriist.

Hereesia ei ole n-ö objektiivselt eksisteeriv, vaid tekkis tegevuse kaudu – ideed või isikut sai hereetilisena käsitleda alles siis, kui ta selleks kuulutati. Marguerite'i teost ei hinnatud erapooletult või sisuliste, teoloogiliste argumentide abil, vaid erapoolikute kohtumõistjate poolt kontekstis, kus kiriklikud ja ilmalikud võimukandjad otsisid oma autoriteedi tugevdamiseks selgeid sihtmärke. Marguerite'i õpetuse lihtsustatud käsitus, mis esitas hinge

vaimset „annihilatsiooni“ väljaspool kiriklikult vahendatud sakramente, ei olnud kooskõlas kiriku ametliku õpetusega, mistõttu oli lihtne tituleerida see hereetiliseks.

Marguerite'i juhtumit ei saa mõista lahus begiinide liikumise staatusest, mis oli kiriku vaatepunktist ebaselge, õiguslikult määratlemata ja institutsionaalselt reguleerimata. Marguerite oli iseseisev, avalikult kirjutav ja ordudistsipliinile mitte allutatud naine. Tema tuleriidal hukkamine võis seega täita hoiatavat eeskuju – eriti begiinide liikumise esindajate jaoks – selle kohta, mis võib juhtuda isikuga, kes avaldab ja levitab oma usulisi ideid väljaspool selleks ametlikult lubatud võimalusi. Ametliku ordukuuluvuseta, haritud ja – nagu osutab Marguerite'i teose levik –, linnaelust aktiivselt osa võttev naine oli tõenäoliselt liialt sõltumatu vaimse või religioosse autoriteedi kehastus, keda nii vaimulikud kui ilmalikud ametikandjad võisid tajuda ohuallikana.

Marguerite on teadaolevalt esimene nn begiinitaustaga naismüstik ja vana-prantsuse keeles oma teoloogilisi seisukohti avaldanud isik, kes põletati elusalt tuleriidal ketserlikuks tituleeritud teose kirjutamise pärast. Tema hukkamine võis olla kantud teadlikust pretsedendi loomise soovist. Sellega oli võimalik saata ühiskonnale hoiatav sõnum – karm karistus võib osaks saada mitte vaid neile, kes seavad kahtluse alla kiriku ametliku õpetuse, vaid igapäevale, kes julgeb arvata, et n-ö poolinstitutsionaalse usulise liikumise egiidi all viljeldav igasugune vaimsuse vorm on aktsepteeritav.

Philippe IV mõju all tegutsenud Vienne'i kirikukogu (1311–1312), mille päevakorras oli ka begiinide vagadusliikumise problemaatika, avab Marguerite'i hukkamiseni viinud ühiskondlike arengute sügavamatausta. Kuigi naise hereetikuks kuulutamine ja ketserina hukkamine toimus kontsiilile eelneval aastal, oli sellel oluline roll kirikukogu ametliku positsioonivõtu ettevalmistamisel. Philippe IV valitsusajal ei olnud hereesia defineerimine seega ainult kiriklikest dogmadest lähtuv, vaid allus poliitilistele, institutsionaalsetele ja sotsiaalsetele kaalutlustele. Pariisi Guillaume, kes juhtis nii Marguerite'i kui ka templirüütlite protsessi, tegutses ühtaegu inkvisitsioonivõimuna kui kuninga usaldusalusena, olles seega nii kiriku kui ka ilmaliku võimu esindaja.

Marguerite'i juhtum ilmestab, kuidas suhtumine begiinidesse oli juba Vienne'i kirikukogu eel poliitiliselt laetud. Nii osutus Marguerite'i teoloogiline õpetus mitte isoleeritud hereetiliseks kõrvalekaldeks, vaid osaks laiemast võimuvõitlusest, milles ilmalik ja vaimulik võim tegutsesid koos, tugevdamaks kontrolli õiguslikult n-ö hallis alas tegutsenud

vagadusliikumiste üle. Institutsionaalse surve edukust ilmestab tõsiasi, et edasi tegutsemiseks pidid begiinide kogukonnad oma eluviisi kohandama ning allutama end varasemast tugevamale kontrollile. Marguerite'i juhtum kujunes selles kontekstis hoiatavaks näiteks.

Hoolimata ametlikust hukkamõistust levis Marguerite'i teos hiliskeskajal laialdaselt, nii originaalkeeles kui ka tõlgetes (vt: Lisa 1). Teose uurimine jätkub, alles viimasel kümnendil on avastatud üks teost terviklikult sisaldav käsikiri (MS I 15) ja teose fragmente sisaldav manuskript (MS Conv. soppr G.3.1130).²¹⁰ Nende provenients on andnud alust täiesti uuteks oletusteks, ilmnenu on ka käsikirjade seos Konstanzi ja Firenze kirikukoguga.²¹¹

Nende käsikirjade uurimine kaasaegsete levikumustrite, poliitiliste ideede jm kontekstis võib anda täiesti uut teavet kaasaegse kirjakultuuri, tekstide leviku ja hiliskeskaegse ideedeajaloo kohta. Mitmed käsikirjad on olnud algselt seotud kartuuslaste ja kamalduulaste konventidega. Mõlema ordu vaimsuses on ühel kesksel kohal kontemplatsioon. Käsikirjatraditsiooni üksikasjalikum uurimine võib edaspidi anda olulist teavet ka teose leviku ja vastuvõtu kohta eri kontekstides. Ühtlasi on võimalus tulevikus keskenduda sellele, kuidas on muutunud arusaamad autorist ja tema ideedest sõltuvalt ajaloolisest ja kultuurilisest raamistikust, milles neid on loetud.

---

²¹⁰ **J. L. Trombley.** New Frontiers in the Late Medieval Reception of a Heretical Text: The Implications of Two New Latin Copies of Marguerite Porete's Mirror of Simple Souls. – M.D. Bailey, S. L. Field (toim). Late Medieval Heresy: New Perspectives. Studies in Honor of Robert. E. Lerner. Woodbridge: York Medieval Press, 2018, lk 157–177.

²¹¹ **J. L. Trombley.** A Diabolical Voice, lk 97.

Kokkuvõte

Uurimistöö fookuses oli küsimus, kas Marguerite Porete kohtuprotsess ja otsus ta 1310. aastal ketserina surma mõista tulenes naise teoloogilistest seisukohtadest või oli lõppotsus mõjutatud ilmaliku võimu, eriti Prantsusmaa kuninga Philippe IV Ilusa poliitilistest eesmärkidest. Marguerite Porete oli begiinide kogukonna liige. Begiinid kujutasid endast naisvagadusliikumise vormi, mida iseloomustas naiste mitmekesine usuline pühendumus, aktiivne osalemine religiooses elus ja kiriklikust hierarhiast sõltumatu elulaad. Just selline vagadusliikumise laad muutus 14. sajandi alguses järjest kahtlustäratavamaks. Töö eesmärk oli analüüsida Marguerite'i teose „Lihtsate hingede peegel“ retseptsiooni, inkvisitsiooniprotsessi käiku ja selle seoseid oma aja poliitilise olukorraga Prantsusmaal.

Keskne küsimus oli, kas Marguerite'i kuulutamine ketseriks tulenes tema usulistest vigadest või peegeldas tema juhtum olukorda, kus ilmalik võim mängis aktiivselt rolli hereesia defineerimisel ja määratlemisel. Marguerite'i inkvisitsioonijuhtumit on käsitletud laiemas raamistikus, mis hõlmab näiteks begiinide liikumist ja Vienne'i kirikukogu otsuseid begiinide suhtes. Need taustateemad aitasid selgitada inkvisitsiooniprotsessi poliitilist ja usulist tausta. Töö tulemusena selgus, et Marguerite Porete' juhtum ei peegelda üksnes tema dogmaatilisi vigu, vaid ka 14. sajandi alguse Prantsusmaa poliitilisi pingeid. Tema süüdimõistmine ketserluses oli osa laiemast protsessist, mille kaudu Prantsuse kuningavõim proovis mõjutada kiriku sisepoliitikat ja sealhulgas ka hereesia määratlemist. Seega ei olnud Marguerite'i karistamine pelgalt usuline, vaid tugevalt poliitiliselt kujundatud tegu.

Töö käigus on esile kerkinud mitmed teemad, mis pakuvad võimalusi edasiseks uurimiseks. Marguerite'i haridustee ja käsikirjaline retseptsioon on need valdkonnad, mille täpsem uurimine võiks oluliselt täiendada arusaama nii autorist kui ka tema teose tähendusväljast. Tema haridusliku tausta, sotsiaalse päritolu ja võimalike intellektuaalsete mõjutuste kohta on seni tehtud palju oletusi, kuid süstemaatilist analüüsi selles valdkonnas on napilt. Samuti väärib edasist uurimist „Lihtsate hingede peegli“ käsikirjade ajalugu. Arvestades, et teos ja autor seostati omavahel alles 1946. aastal, on täiesti võimalik, et säilinud on veel seni tuvastamata või anonüümseid käsikirju.

Summary

Defining Heresy during the Reign of Philip IV the Fair [1285–1314]: The Case of Marguerite Porete and Her Work “Mirror of Simple Souls”

This thesis examines the condemnation of the beguine Marguerite Porete in 1310, arguing that her trial followed a deliberate procedural model shaped more by political pressures than purely theological concerns. Marguerite’s case is analysed within the broader context of how heretical behaviour was defined and prosecuted in early 14th-century France – a period marked by heightened tensions between secular and ecclesiastical authorities. Her execution is not regarded as an isolated theological incident, but rather as part of a broader pattern in which political power – particularly that of Philip IV of France – actively influenced the Church’s handling of dissenting voices.

The paper is structured into five chapters. The first chapter outlines the emergence of the beguine movement and its socio-religious background. The second chapter focuses on the reign of King Philip IV of France (1285–1314), with particular attention to his conflicts with the papacy, the suppression of the Knights Templar, and his relationship with Pope Clement V. The third chapter centers on Marguerite Porete herself, exploring her biography, the content, and objectives of her treatise “The Mirror of Simple Souls,” and the progression of her inquisitorial trial. The fourth chapter examines the decrees of the Council of Vienne (1311–1312), especially those concerning beguine spirituality, and discusses how these reflect the ecclesiastical climate in the aftermath of Marguerite’s condemnation. The fifth chapter presents an analytical conclusion, identifying recurring patterns and dynamics in the interpretation of her text and the political framing of her case.

This topic remains relevant as it highlights a pivotal historical moment in which secular power – particularly that of Philip IV – increasingly encroached upon ecclesiastical affairs. Marguerite Porete’s case serves as a lens through which to examine how political pressures shaped the Church’s response to unorthodox voices, especially those of women operating outside traditional structures. Her story illustrates how theological dissent could be recast as a political threat, making it a key example of late medieval strategies of control and religious conformity.

Allikad ja kirjandus

Publitseeritud allikad

Babinsky, E. L (tlk), (toim. McGinn, B). Marguerite Porete: The Mirror of Simple Souls. New York: Paulist Press, 1993.

Colledge, E., Marler, J. C., Grant, J. (toim. ja tõlk.). The Mirror of Simple Souls – M. Porete. Notre Dame: Notre Dame Press, 1999.

Field, Sean L. Translations of the Trial Documents. – The Beguine, the Angel, and the Inquisitor: The Trials of Marguerite and Guiard of Cressonessart. Notre Dame, Indiana: University of Notre Dame Press, 2012, lk 209–231.

Kirchberger, C. The Mirror of Simple Souls – By an unknown French mystic of the thirteenth century. London: Burns Oates and Washbourne Ltd. Publishers to the Holy See, 1927.

Makowski, E. When is a Beguine not a Beguine? Names, Norms, and Nuance in Canonical Literature. – Böhringer, L , Kolpacoff Deane, J, van Engen , H. (koost.). Labels and Libles. Naming Beguines in Northern Medieval Europe. Turnhout: Brepols, 2014, lk 91–95.

Tarrant, J. The Clementine Decrees on the Beguines: Conciliar and Papal Versions. – Archivum Historiae Pontificiae Vol. 12, 1974.

Kirjandus

Aurell, M (tlk. Khalifa, J. C., Price, J). *The Lettered Knight – Knowledge and Aristocratic Behavior in the Twelfth and Thirteenth Centuries*. Budapest: Central European University Press, 2017.

Bailey, M. D. *Battling Demons. Witchcraft, Heresy, and Reform in the Late Middle Ages*. Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press, 2003.

Bailey, M. D. *Religious Poverty, Mendicancy, and Reform in the Later Middle Ages*. – *Church History* 2003, Vol. 72, No. 3, lk 463–466.

Bailey, M. D., Field, S. L (toim). *Late Medieval Heresy: New Perspectives*. Studies in Honor of Robert. E. Lerner. Martelsham: York Medieval Press, 2018.

Barber, M. *The Trial of the Templars*. New York: University of Cambridge Press, 2006.

Benbassa, E (tlk M. B. DeBevoise). *The Jews of France. A History from Antiquity to the Present*. Princeton: Princeton University Press, 1999.

Blumenfeld-Kosinki, R. *Satirical Views of the Beguines in Northern French Literature*. – Dor. J., Johson, L., Wogan-Browne, J. (toim). *New Trends in Feminine Spirituality. The Holy Woman of Liège and their Impact*. Turnhout: Brepols, 1999, lk 237–249.

Bolton, B. *Thirteenth-Century Religious Women. Further Reflections on the Low Countries „Special Case“*. – Dor. J., Johson, L., Wogan-Browne, J. (toim). *New Trends in Feminine Spirituality. The Holy Woman of Liège and their Impact*. Turnhout: Brepols, 1999, lk 129–159.

Bothe, C. M. *Writing as Mirror in the Work of Marguerite Porete*. – *Mystics Quarterly* 1994, Vol. 20, No. 3, lk 105–112.

Bradbury, J. *The Capetians. Kings of France, 987–1328*. London: Hambledon, 2007.

Brown. E. A. *The Prince is Father of The King: The Character and Childhood of Philip theFair of France*. – *Mediaeval Studies* 1987, Vol. 49, lk 282–334.

Brown, E. A. *Persona et Gesta: The Image of Deeds of the Thirteenth-Century Capetians, 3. The Case of Philip the Fair*. – *Viator* 1988, Vol. 19, lk 219–246.

Brown, E. A. Philip the Fair, Clement V, and the end of the Knights Templar: The Execution of Jacques de Molay and Geoffroi de Charny in March 1314. – *Viator* 2016, Vol. 47, No. 1, lk 229–292.

Brown, E. A. Moral Imperatives and Conundrums of Conscience: Reflections on Philip the Fair of France. – *Speculum* 2012, Vol. 87, No. 1, lk 1–36

Böhringer, L. Merging into Clergy: Beguine Self-Promotion in Cologne in the Thirteenth and Fourteenth Centuries. – Böhringer, L., Deane, J. K., van Engen, H (toim). *Labels and Libels. Naming Beguines in Northern Medieval Europe*. Turnhout: Brepols Press, 2014, lk 151–186.

Chazan, R. *Medieval Jewry in Northern France. A Political and Social History*. Baltimore: The John Hopkins University Press, 1973.

Classen, A. *Mystical Visions and Spiritual Health. – Medieval Mysticism as a Platform for the Exploration of Human Spirituality and Happiness. The Transcendence of the Body in the Quest for the Godhead?* – *Studies in Spirituality*, Vol. 25, 2015, lk 117–138.

Courtenay, W. J. *Between Pope and King: The Parisian Letters of Adhesion of 1303.* – *Speculum* 1996, Vol 71, No. 3, lk 577–605.

Courtenay, W. J. *Learned Opinion and Royal Justice: The Role of Paris Masters of Theology During the Reign of Philip the Fair.* – Karras, R. M *et al* (toim). *Law and the Illicit in Medieval Europe*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2008, lk 149–164.

Courtenay, W. J. Gerard of Saint-Victor and Amiens 234. – *Bulletin de Philosophie Médiévale* 2009, Vol. 51, lk 55–62.

Cré, M. Further Thoughts on M. N.'s Middle English Translation of Marguerite's *Mirouer des simples âmes anienties*. – Terry, W. R., Stauffer, R (koost). *A Companion to Marguerite Porete and The Mirror of Simple Souls*. Leiden: Brill, 2017, lk 240–264.

Deane, J. K. *Geistliche Schwestern: The Pastoral Care of Lay Religious Woman in Medieval Würzburg.* – Griffiths, F.J., Hotchin, J (toim). *Partners in Spirit. Women, Men, and Religious Life in Germany, 1100–1500*. Turnhout: Brepols, 2014, lk 237–270.

Deane, J. K. From Case Studies to Comparative Models: Würzburg Beguines and the Vienne Decrees. – Böhringer, J., Deane, J. K., van Engen, H (toim). Labels and Libels. Naming Beguines in Northern Medieval Europe. Turnhout: Brepols Press, 2014, lk 53–82.

Denton, J. H. Philip the Fair and the Ecclesiastical Assemblies of 1294 – 1295. Philadelphia: The American Philosophical Society, 1991.

Denton, J. H. Taxation and the Conflict Between Philip the Fair and Boniface VIII. – French History 1997, Vol. 11, No. 3, lk 241–264.

Dronke, P. Woman Writers of the Middle Ages. A Critical Study of Texts from Perpetua (†203) to Marguerite Porete (†1310). New York: University of Cambridge Press, 1984.

Duggan, A. J. Conciliar Law 1123–1215. The Legislation of the Four Lateran Councils. – Hartmann, W., Pennington, K (toim). The History of Medieval Canon Law in the Classical Period, 1140–1234. Washington, D.C.: The Catholic University of America Press, 2008, lk 318–366.

Evans, G. R. A Brief History of Heresy. - Blackwell Brief Histories of Religion Series. Oxford: Blackwell Publishing, 2003.

Farley, W. The Thirst of God. Contemplating God's Love with Three Women Mystics. Louisville: John Knox Press, 2015.

Field, S. L. The Master and Marguerite: Godfrey of Fontaines' praise of The Mirror of Simple Souls. – Journal of Medieval History 2009, Vol. 32, lk 136–149.

Field, S. L. The Beguine, the Angel, and the Inquisitor: The Trials of Marguerite and Guiard of Cressonessart. Notre Dame: University of Notre Dame Press, 2012.

Field, S. L. The Inquisitor Ralph of Lingy, Two German Templars, and Marguerite Porete. – Journal of Medieval Religious Cultures 2013, Vol. 39, No. 1, lk 1–22.

Field, S. L. On Being a Beguine in France, c. 1300. – Böhringer, L., Deane, J. K., van Engen, H (toim). Labels and Libels. Naming Beguines in Northern Medieval Europe. Turnhout: Brepols Press, 2014, lk 117–133.

Field, S. L. King/Confessor/Inquisitor: A Capetian-Dominican Convergence. – Jordan, W. C., Phillips, J. R. The Capetian Century, 1214–1314. Turnhout: Brepols, 2017, lk 43–71.

Field, S. L. The Heresy of the Templars and the Dream of a French Inquisition. – Bailey, M. D., Field, S. L. (toim). *Late Medieval Heresy: New Perspectives. Studies in Honor of Robert. E. Lerner.* Martelsham: York Medieval Press, 2018, lk 14–34.

Field, S. L. Debating the Historical Marguerite Porete. – Terry, W. R., Stauffer, R (koost). *A Companion to Marguerite Porete and The Mirror of Simple Souls.* Leiden: Brill, 2017, lk 9–38.

Field, S. L. *Courting Sanctity. Holy Women and The Capetians.* New York: Cornell University Press, 2019.

Field, S. L. Reassessing the Links between „The Women’s Religious Movement“ and „The Origins of a Religious Literature in the Vernacular“ in France. – Deane, J. K., Lester, A. E. (toim). *Between Orders and Heresy. Rethinking Medieval Religious Movements.* Toronto: University of Toronto Press, 2022, lk 189–213.

Forey, A. J. Were the Templars Guilty, Even if They Were Not Heretics or Apostates? – *Viator* 2011, Vol. 42, No. 2, lk 115–141.

Foulcher, J. Marguerite Porete, Annihilation, and Trauma. – *Studies in spirituality*, 2022, Vol. 32, lk 87–109.

Fraeters, V. Hadewijch of Brabant and the Beguine Movement. – Andersen, E *et al* (koost). *A Companion to Mysticism and Devotion in Northern Germany in the Late Middle Ages.* Leiden: Brill, 2014, lk 49–73.

Frassetto, M (toim). *Heresy and the Persecuting Society in the Middle Ages. Essays on the Work of R. I. Moore.* Leiden: Brill, 2006.

Friedlander, A. *The Hammer of the Inquisitors. Brother Bernard Délicieux and the Struggle Against the Inquisition in Fourteenth-Century.* Leiden: Brill, 2000.

de Gier, I. Text as Authority: Marguerite Porete’s *Mirouer des Simples Ames.* – Fraeters, V., de Gier, I (toim). *Mulieres Religiosae: Sharping Female Spiritual Authority in the Medieval and Early Modern Periods.* Turnhout: Brepols, 2014, lk 127–150.

Griffiths, F.J, Hotchin, J. Women and Men in the Medieval Religious Landscape. – Griffiths, F.J, Hotchin, J (toim). Partners in Spirit. Women, Men, and Religious Life in Germany, 1100–1500. Turnhout: Brepols, 2014, lk 1–47.

Guarnieri, R. Le Mirouer des simples ames anienties et qui seulement demourent en vouloir et desir d’amour. – Archivio italiano per la storia della pietà, Vol. 4, 1946.

Hallary, M. P. Ce que l’anéantissement mystique doit à la „Langue vulgaire“: le mirouer de Marguerite Porete. – Romania, 2022, Vol. 140, lk 54–79.

Hasenohr, G (tlk Z. Kocher). The Tradition of *The Mirror of Simple Souls* in the Fifteenth Century: From Marguerite Porete (†1310) to Marguerite of Navarre (†1349). – Terry, W. R., Stauffer, R (koost). A Companion to Marguerite Porete and The Mirror of Simple Souls.. Leiden: Brill Press, 2017, lk 155–186.

de Hemptinne, T. Reading, Writing, and Devotional Practices: Lay and Religious Woman and the Written Word in the Low Countries (1350–1550). – de Hemptinne, T., Góngora, M. E (toim). The Voice of Silence. Woman’s Lietracy in a Mens’ Church. Turnhout: Brepols, 2004, lk 111–126.

Holmes, E. A. Flesh Made Word: Medieval Women Mystics, Writing, and the Incarnation. Texas: Baylor University Press, 2013.

Hollywood, A. Sensible Ecstasy. Mysticism, Sexual Difference, and the Demands of History. Chicago: University of Chicago Press, 2002.

Hollywood, A. The Soul as a Virgin Wife. Mechthild of Magdeburg, Marguerite Porete, and Meister Eckhart. Notre Dame: University of Notre Dame Press, 1995.

Jordan, W. C. Unceasing Strife, Unending Fear. Jacques De Thèrines and the Freedom of the Church in the Age of the Last Capetians. Princeton: Princeton University Press, 2005.

Juilfs, J. “Reading the Bible Differently”: Appropriations of Biblical Authority in an Heretical Mystical Text, Marguerite Porete’s *The Mirror of Simple Souls*. – Religion and Literature 2010, Vol 42, No ½, “Something Fearful: Medievalist Scholars on the Religious Turn”, lk 77–100.

- Kelly, H. A.** Inquisitorial Deviations and Cover-Ups: The Prosecutions of Marguerite Porete and Guiard of Cressonessart, 1308–1310. – *Speculum* 2014, Vol. 89, No. 4, lk 936–973.
- Kelly, J. F.** *The Ecumenical Councils of the Catholic Church*. Minnesota: Liturgical Press, 2009.
- Kerby-Fulton, K.** *Books under Suspicion. Censorship and Tolerance of Revelatory Writing in Late Medieval England*. Notre Dame: University of Notre Dame Press, 2006.
- Kocher, S.** *Allegories of Love in Marguerite Porete's Mirror of Simple Souls*. Turnhout: Brepols, 2008.
- Kocher, Z.** *Literary Sources of The Mirror of Simple Souls*. – Terry, W. R., Stauffer, R (koost). *A Companion to Marguerite Porete and The Mirror of Simple Souls*. Leiden: Brill, 2017, lk 96–120.
- Kolpacoff Deane, J, Lester, A. E** (koost). *Between Orders and Heresy. Rethinking Medieval Religious Movements*. Toronto: University of Toronto Press, 2022.
- Lambert, M.** *Medieval Heresy. Popular Movements from the Gregorian Reform to the Reformation*. Oxford: Blackwell Publishing, 1977.
- Lichthmann, M.** *Marguerite Porete's Mirror for Simple Souls: Inverted Reflection of Self, Society, and God*. – *Studia mystica* Dd 1995, Vol. 16, lk 4–29.
- Lerner, R. E.** *Heresy of the Free Spirit in the Later Middle Ages*. Notre Dame: University of Notre Dame Press, 1972.
- Lerner, R. E.** *New Light on The Mirror of Simple Souls*. – *Speculum* 2010, Vol. 85, lk 91–116.
- Logan, F. D.** *A History of The Church in the Middle Ages*. London: Routledge, 2002.
- Makowski, E.** „A Pernicious Sort of Woman“. *Quasi-Religious Women and Canon Lawyers in the Middle Ages*. Washington, D.C: The Catholic University of America Press, 2005.
- Makowski, E.** *When is a Beguine not a Beguine? Names, Norms, and Nuance in Canonical Literature*. – Böhringer, L, Kolpacoff Deane, J, van Engen, H. (koost.). *Labels and Libles. Naming Beguines in Northern Medieval Europe*. Turnhout: Brepols, 2014, lk 83–99.

- Marin, J.** Annihilation and Deification in Beguine Theology and Marguerite Porete's Mirror of Simple Souls. – *The Harvard Theological Review* 2010, Vol. 103, lk 89–111.
- Marrone, J, Zuckerman, C.** Cardinal Simon of Beaulieu and Relations Between Philip the Fair and Boniface VIII. – *Traditio* 1975, Vol. 31, lk 195–222.
- Mastnak, T.** *Crusading Peace. Christendom, the Muslim World, and Western Political Order.* Los Angeles: University of California Press, 2002.
- McGinn, B.** *The Flowering of Mysticism: Men and Women in the New Mysticism: 1200-1350.* – *The Presence of God: A History of Western Christian Mysticism*, Vol 3. New York: The Crossroad Publishing Company, 1998.
- Menache, S.** The Templar Order: A Failed Ideal? – *The Catholic Historical Review* 1993, Vol. 79, No. 1, lk 1–21.
- Miller, T. S.** What's in a name? Clerical representations of Parisian beguines (1200–1328) – *Journal of Medieval History* 2007, Vol. 33. No. 1, lk 59–86.
- Miller T. S.** „More Useful in the Salvation of Others“: Beguines, Religio, and the Cura Mulierum at the Early Sorbonne. – Deane, J. K., Lester, E. A (koost.). *Between Orders and Heresy. Rethinking Medieval Religious Movements.* Toronto: University of Toronto Press, 2022, lk 214–242.
- Miller, T. S.** *The Beguines of Medieval Paris. Gender, Patronage and Spiritual Authority.* Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2014.
- Miller, T. S.** 'Love is Beguine': Labelling Lay Religiosity in Thirteenth-Century Paris. – Böhringer, L., Kolpacoff Deane, J., van Engen, H (koost.). *Labels and Libles. Naming Beguines in Northern Medieval Europe.* Turnhout: Brepols, 2014, lk 135–151.
- Mitch, D.** *Ketzerflammen in Paris. Marguerite Porete, Meister Eckhart und die Intrigen der Inquisition.* Hannover: der blaue reiter, 2024.
- Moore, R. I.** *The Formation of the Persecuting Society. Authority and Deviance in Western Europe 950–1250.* Oxford: Blackwell Publishing, 1987.
- Moore, R. I.** *The War on Heresy.* Cambridge: The Belknap Press, 2012.

- More, A.** *Between Charity and Controversy: The Grey Sisters, Liminality, and the Religious Life.* – Deane, J. K., Lester, A. E. (toim). *Between Orders and Heresy. Rethinking Medieval Religious Movements.* Toronto: University of Toronto Press, 2022, lk 242–262.
- Mueller, J.** *Female Mendicancy: A Failed Experiment? The Case of Saint Clare of Assisi.* – Prudlo, D. S (toim). *The Origin, Developent, and Refinement of Medieval Religious Mendicancies.* Leiden: Brill, 2011, lk 59–82.
- Neel, C.** *The Origins of the Beguines.* – *Signs* 1989, Vol. 14, No. 2: *Working Together in the Middle Ages: Perspectives on Women’s Communities*, lk 321–341.
- Nelstrop, L.** *The Middle English Myrrou of Symple Soules: More than a “Rhetoric” of Deification?* – *Viator* 2019, Vol. 50, No. 22, lk 227–259.
- Newman, B.** *Annihilation and Authorship: Three Woman Mystics of the 1290s.* – *Speculum*, 2016, Vol 91, lk 591–630.
- Newman, B.** *Devout Women and Demoniacs in the World of Thomas of Cantimpré.* – Dor. J., Johson, L., Wogan-Browne, J. (toim). *New Trends in Feminine Spirituality. The Holy Woman of Liège and their Impact.* Turnhout: Brepols, 1999, lk 35–60.
- O’Shea, S.** *The Perfect Heresy. The Revolutionary Life and Death of Medieval Cathars.* London: Profile Books, 2000.
- Peters, E.** *Heresy and Authority in Medieval Europe.* Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1980.
- Pool, S. S.** *Mechthild of Magdeburg and Her Book: Gender and the Making of Textual Authority.* Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2004.
- Roat, F.** *Senza più io né mio: la mistica di Margherita Porete.* Firenze: La Lettere, 2024
- Robinson, J. M.** *Nobility and Annihilation in Marguerite Porete’s Mirror of Simple Souls.* New York: Sate of New York Press, 2001.
- Rollo-Koster, J., Izbicki, T. M** (koost). *A Companion to the Great Western Schism (1378–1417).* Leiden: Brill, 2009.
- Rollo-Koster, J.** *Avignon and Its Papacy, 1309–1417: Popes, Institutions, and Society.* Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield Publishers, 2015.

- Sargent, M. G.** The Annihilation of Marguerite Porete. – *Viator* 1997, Vol. 28, lk 253–280.
- Sargent, M. G.** Marguerite Porete. – Minnis, A., Voaden, R (toim). *Medieval Holy Woman in the Christian Tradition, c. 1100 – c. 1500*. Turnhout: Brepols, 2010, lk 291–309.
- Sargent, M. G.** Medieval and Modern Readership of Margerite Porete’s *Mirouer des simples âmes anienties*: the Manuscripts of the Continental Latin and Italian Tradition. – *The Medieval Translator* 2013, Vol 15, lk 85–96.
- Satta, G.** The Last Beguine. – *L’osservatore Romano*. English Edition, <https://www.osservatoreromano.va/en/news/2020-09/the-last-beguine.html> (vaadatud: 16.05.2025)
- Simons, W.** *Cities of Ladies: Beguine Communities in the Medieval Low Countries, 1200–1565*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2001.
- Simons, W.** ‘Staining the Speech of Things Devine’: The Uses of Literacy in Medieval Beguine Communities. – de Hemptinne, T., Góngora, M. E (toim). *The Voice of Silence. Woman’s Lietracy in a Mens’ Church*. Turnhout: Brepols, 2004, lk 85–110.
- Simons, W.** *Beginnings: Naming the Beguines in the Southern Low Countries, 1200–50*. – Böhringer, L., Deane, J. K., van Engen, H (toim). *Labels and Libels. Naming Beguines in Northern Medieval Europe*. Turnhout: Brepols Press, 2014, lk 9–53.
- Sisson, K., Larson, A. A** (koost). *A Companion to the Medieval Papacy. Growth of an Ideology and Institution*. Leiden: Brill, 2016.
- Stenger, H.** *Beginen*. – W. Kasper *et al* (koost.). *Lexikon Für Theologie Und Kirche*. Freiburg: Herder, 1993, lk 144–146.
- Stoyanov, Y.** Pseudepigraphic and Parabiblical Narratives in Medieval Eastern Christian Dualism, and their Implications for the Study of Catharism. – Sennis. A (toim). *Cathars in Question*. York: York Medieval Press, 2016, lk 131–151.
- Strayer, J. R.** Philip the Fair – A “Constitutional” King. – *The American Historical Review* 1956, Vol. 62, No. 1, lk 18–32.
- Strayer, J. R.** *The Reign of Philip the Fair*. Princeton: Princeton University Press, 1980.

Théry, J. A. Heresy of State: Philip the Fair, the Trial of the „Perfidious Templars,“ and the Pontificalization of the French Monarchy. – *Journal of Medieval Religious Cultures* 2013, Vol. 39, No. 2, lk 117–148.

Théry, J. A. The Pioneer of Royal Theocracy: Guillaume de Nogaret and the Conflicts Between Philip the Fair and the Papacy. – Jordan, W. C., Phillips, J. R. (toim). *The Capetian Century, 1214–1314*. Turnhout: Brepols, 2017, lk 219–261.

Thompson, A. The Origins of Religious Mendicancy In Medicancy In Medieval Europe. – Prudlo, D. S. (toim). *The Origin, Developent, and Refinement of Medieval Religious Mendicancies*. Leiden: Brill, 2011, lk 1–30.

Tice, T. J. “Containing Heresy and Errors”: Thomas of Bailly and the Condemned Extracts of the “Mirror of Simple Souls”. – *The Catholic Historical Review* 2018, Vol. 104, No. 4, lk 614–635.

Trombley, J. L. The Latin Manuscripts of The Mirror of Simple Souls. – W. R. Terry, R. Stauffer (koost). *A Companion to Marguerite Porete and The Mirror of Simple Souls*. Leiden: Brill, 2017, lk 186–218.

Trombley, J. L. New Frontiers in the Late Medieval Reception of a Heretical Text: The Implications of Two New Latin Copies of Marguerite Porete’s *Mirror of Simple Souls*. – Bailey, M. D., Field, S. L. (toim). *Late Medieval Heresy: New Perspectives. Studies in Honor of Robert. E. Lerner*. Woodbridge: York Medieval Press, 2018, lk 157–177.

Trombley, J. L. Self-Defence and Its Limits in Marguerite Porete’s *Mirror of Simple Souls*. – *Nottingham Medieval Studies* 2019, Vol. 63, lk 129–151.

Trombley, J. L. *A Diabolical Voice: Heresy and the Reception of the Latin Mirror of Simple Souls in Late Medieval Europe*. New York: Cornell University Press, 2023.

Turner, D. *Julian of Norwich, Theologian*. New Haven: Yale University Press, 2011.

Watson, S. *On Hospitals. Welfare, Law, and Christianity in Western Europe, 400–1320*. Oxford: Oxford University Press, 2020.

Wogan-Browne, J., Henneau, M. E. Introduction: Liège, the Medieval “Woman Question”, and the Question of Medieval Women. – Dor. J., Johson, L., Wogan-Browne, J. (toim). *New*

Trends in Feminine Spirituality. The Holy Woman of Liège and their Impact. Turnhout: Brepols, 1999, lk 1–33.

Wolbrink, S. A. Necessary Priests and Brothers: Male-Female Co-Operation in the Premonstratensian Women's Monasteries of Füssenich and Meer, 1140–1260. – Griffiths, F. J., Hotchin, J (koost.). Partners in Spirit. Women, Men, and Religious Life in Germany, 1100–1500. Turnhout: Brepols, 2014, lk 171–213.

Wronski-Mayersak, C. Dialogic Melting: Representing Mystical Union and Its Instability in Marguerite Porete's *Mirror of Simple Souls*. – Viator 2011, Vol. 42, No. 2, lk 157–182.

Lisa 1. Marguerite Porete' teose „Lihtsate hingede peegel“ teadaolevalt säilinud keskaegsed käsikirjad

Vanaprantsusekeelsed, teose versiooni tervikteksti või peaaegu tervikteksti sisaldavad käsikirjad:

1. Chantilly, Musée Condé, MS F xiv 26 cat. 157, 15. sajandi II pool, Orléans, täpsem provenients teadmata;²¹²
- * Bibliothèque nationale de France'ist kaduma läinud käsikiri, Brügge päritolu, 17. sajand;²¹³
- * 14. sajandist pärinev, ühe religioosse kogukonna eravalduses asuv käsikiri.²¹⁴

Ladinakeelsed, teose versiooni tervikteksti või peaaegu tervikteksti sisaldavad käsikirjad:²¹⁵

1. Vatikan, Biblioteca Apostolica Vaticana, MS Vat. lat. 4355, 14. saj keskpaik/lõpp, täpne provenients teadmata;
2. Vatikan, Biblioteca Apostolica Vaticana, MS Rossianus 4, 14. saj keskpaik/lõpp, tõenäoliselt MS Vat. lat. 4953 aluseks,²¹⁶ täpsem provenients teadmata;
3. Vatikan, Biblioteca Apostolica Vaticana, MS Chigianus B IV 41, 14. saj keskpaik/lõpp, täpsem provenients teadmata;
4. Vatikan, Biblioteca Apostolica Vaticana, MS Chigianus C IV 85, 1521, Subiaco benediktlaste klooster;
5. Firenze, Biblioteca Nazionale Centrale, MS Conv.soppr G.3.1130, 1425, Jan Jeroným Prahast (1370–1440), seos Toskaana kamalduulidega;²¹⁷

---

²¹² Käsikiri, mida on ajalookirjutuses pikalt peetud originaalilähedasemaiks, vt nt **C. Wronski-Mayersak**. *Dialogic Melting*, lk 160–161. Vrd: **J. L. Trombley**. *A Diabolical Voice*, lk 13.

²¹³ Romana Guarnieri järgi, vt: **C. Wronski-Mayersak**. *Dialogic Melting*, lk 158 ja **R. E. Lerner**. *Heresy of the Free Spirit*, lk 73.

²¹⁴ Romana Guarnieri järgi, vt: **R. E. Lerner**. *Heresy of the Free Spirit*, lk 73.

²¹⁵ **J. L. Trombley**. *A Diabolical Voice: Heresy and the Reception of the Latin Mirror of Simple Souls in Late Medieval Europe*. New York: Cornell University Press, 2023, lk 16–19.

²¹⁶ *Ibid.*, lk 53–55, 104.

²¹⁷ **J. L. Trombley**. *New Frontiers*, lk 164–174.

6. Bautzen, Domstiftsbibliothek Sankt Petri, MS M I 15, u 1370–1440 võimalik algne päritolu Põhja-Itaalia, täpsem provenients teadmata.²¹⁸

Ladinakeelsed, teose versiooni fragmente sisaldavad käsikirjad:²¹⁹

1. Oxford, The Bodleian Library, MS Laud Latin 46, u 1425–1460, Põhja-Itaalia, annetatud 1639 Canterbury peapiiskopi William Laudi poolt, võimalik seos Santa Giustina kongregatsiooni ja kamalduulidega;²²⁰
2. Vatikan, Biblioteca Apostolica Vaticana, MS Vat. lat. 4953, 15. sajandi esimene pool, pärit kardinali Guglielmo Sirleto (1514–1585) erakollektsioonist, seostatud Ferrara-Firenze kirikukoguga (1438–1445);²²¹
3. Padova, Biblioteca universitaria di Padova, MS 1647, u 1428, Bologna päritolu juristi ja Padova ülikooli kanoonilise õiguse professori Giacomo de Zocchi eraraamatukogust, oletuslikult ümber kirjutatud Marguerite'i kohtuprotsessi kaasaegsest käsikirjast.²²²

Kesk-ingliseelsed, teose versiooni tervikteksti või fragmente sisaldavad käsikirjad:²²³

1. London, British Library, Additional MS 37790, 15. sajandi algus, seostatud kartuuslastega;
2. Cambridge, Pembroke College MS 221, 16. sajandi algus, Sheen'i (Richmondi) kartuuslaste konvent, kirjutaja William Derker, kartuuslase (Mount Grace'i konvent Yorkshire'is) Richard Methley' (1450/1–1527/8) tõlge;²²⁴
3. Oxford, Bodleian Library, MS 505, 15. sajandi kolmas veerand, Londoni kartuuslaste konvent, annetatud 1604 Nottinghami krahvi Charles Howardi poolt;

---

²¹⁸ **J. L. Trombley.** *New Frontiers*, lk 158–164.

²¹⁹ **J. L. Trombley.** *A Diabolical Voice*, lk 16–19

²²⁰ *Ibid.*, lk 71–92.

²²¹ **J. L. Trombley.** *A Diabolical Voice*, lk 93–124; **M. G. Sargent.** *Medieval and Modern Readership*, lk 88–89.

²²² **J. L. Trombley.** *A Diabolical Voice*, 125–169.

²²³ **L. Nelstrop.** *The Middle English Myrroure of Symple Soules: More than a “Rhetoric” of Deification?* – *Viator* 2019, Vol. 50, No. 22, lk 227–259. Sisaldavad anonüümse autori M.N.-i glosse, vt: **M. Cré.** *Further Thoughts on M. N.'s Middle English Translation*, lk 240–264.

²²⁴ **J. L. Trombley.** *The Latin Manuscripts of The Mirror of Simple Souls.* – W. R. Terry, R. Stauffer (koost). *A Companion to Marguerite Porete and The Mirror of Simple Souls.* Leiden: Brill, 2017, lk 187–188.

4. Cambridge, St. John's College, MS 71, 15. sajand, seostatud kartuuslastega.

Itaaliakeelsed, teose versiooni tervikteksti või fragmente sisaldavad käsikirjad:²²⁵

1. Firenze, Biblioteca Nazionale di Firenze, MS Riccardiano 1468, 14 sajandi teine pool, täpsem provenients teadmata;
2. Napoli, Biblioteca Nazionale di Napoli, MS XII.F.v, 14. sajand, 15. sajandil kuulus Capestrano frantsiskaanlaste konvendile;
3. Viin, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. Palat. 1509, 15. sajand, täpsem provenients teadmata;
4. Budapest, Országos Széchényi Könyvtar, MS Oct. Ital. 15, 15. sajand, täpsem provenients teadmata.

---

²²⁵ M. G. Sargent. *Medieval and Modern Readership*, lk 89–90.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Ann Marii Tilk,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Hereesia defineerimine Philippe IV Ilusa [1285–1314] valitsusajal Marguerite Porete (†1310) elukäigu ja tema teose *Le Miroir des âmes simples anéanties et qui seulement demeurent en vouloir et désir d'amour* näitel,“ mille juhendaja on Kerli Kraus, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada Tartu Ülikooli digitaalarhiivi kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;
2. annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;
3. olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
4. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Ann Marii Tilk

22.05.2025